

School aanpak
gedrag -
Gedragsprotocol

2022

Maart 2022

Inhoudsopgave

Achtergrond en doelstellingen

Visie op gedrag

Uitleg van verschillende begrippen:

De schoolregels

Leerlingen

Teamleden

Ouders

Positieve schoolcultuur

Preventieve aanpak

Ongewenst gedrag

Categorie 1

Categorie 2

Categorie 3

Categorie 4

Categorie 5

Bijlagen

Bijlage 1: Strategieën voor de leerkracht

Omggaan met verstoringen

Negeren van gedrag

Straf

Time-out

Reflectie

Bijlage 2

Bijlage 3 groepsvorming

Hiërarchie in de groep

Onderwijsbehoeften van de groep

Groepsactiviteiten

Bijlage 4

Procedures schorsing en verwijdering

Achtergrond en doelstellingen

Zoals wij in onze visie op onderwijs aangeven, vinden wij het heel belangrijk om op school een pedagogisch klimaat te scheppen waarin kinderen zich veilig en gerespecteerd voelen en waarin teamleden, ouders en kinderen respectvol met elkaar omgaan.

De school moet een veilige omgeving zijn, waar geen plaats is voor agressie, geweld, discriminatie, intimidatie, vandalisme of diefstal. Maar juist een plaats waar respect, verdraagzaamheid, begrip, naastenliefde en vrijgevigheid een leidende rol spelen.

Dit willen wij onder meer bereiken door duidelijke regels, afspraken en een transparant beleid ten aanzien van (on)gewenst gedrag. Daarnaast wordt er veel aandacht besteed aan positief en gewenst gedrag.

Doelstellingen van het gedragsprotocol:

- De geschreven en ongeschreven schoolregels die gelden op de Parel samenvatten in een handzaam en helder pakket schoolregels, dat goed naar alle betrokkenen gecommuniceerd kan worden, wat werkbaar en uitvoerbaar is.
- Een lijn door de school aanbrengen, vasthouden en borgen, zowel wat betreft onze verwachtingen van leerlingen, ouders en teamleden als wat betreft onze definiëring van gewenst en ongewenst leerlinggedrag en de manier waarom wij reageren.
- Duidelijkheid scheppen over welke stappen worden ondernomen bij ongewenst gedrag. Tevens aangeven wanneer de grens van de school, om verantwoord met het probleemgedrag om te kunnen gaan, is bereikt.

Het gedragsprotocol is bestemd voor:

- Personeel
- Ouders
- Leerlingen
- Andere personen die in opdracht van de school werkzaam zijn, zoals gastdocenten, vakdocenten, vrijwilligers en stagiaires.
- Ouders die ondersteunende werkzaamheden verrichten
- Bezoekers van de school

Directie, personeel en leerlingen zijn hierin de uitvoerende personen.

Visie op gedrag

Een visie is de basis-overtuiging van waaruit wij willen werken. Deze is en blijft in ontwikkeling.

Het is onze overtuiging dat sociaal emotioneel leren, cognitief leren en brede ontwikkeling hand in hand gaan. Tijdens hun schoolloopbaan willen we kinderen voorbereiden op 'het leven'. Wanneer je als mens/kind goed in je vel zit kun je makkelijker tot leren komen. Vaardigheden als lezen en rekenen zijn belangrijk om je staande te houden in de maatschappij. Wanneer er op school goed onderwijs wordt gegeven; hoge verwachtingen én onderwijs op maat, informatief én interactief, dan levert dat voor bijna ieder kind een succeservaring op. Dit draagt bij aan een positief zelfbeeld.

De school is ook een leefklimaat, waarin zowel aandacht moet zijn voor het individu als de groep. Elk kind verdient het gezien en gekend te worden. Er is een spanningsveld tussen het belang van het individu en dat van de groep. Dat vraagt van mij als leerkracht jongleren. De uitdaging ligt erin om alle neuzen in dezelfde richting te laten wijzen.

Het gedachtengoed van Janusz Korczak sluit hier mooi op aan. Zijn basisbegrippen 'respect voor het kind, rechtvaardigheid, dialoog en kinderparticipatie' zijn voor belangrijke elementen voor het vormgeven aan een positief school/klassenklimaat. Kinderen zijn mede-eigenaar en mogen hun kwaliteiten inzetten.

Het volgende citaat van Korczak sluit hier op individueel niveau goed op aan.

“En het ergste is dat jullie ons, als iets niet lukt, van kwade wil verdenken. Maar soms heb je iets niet helemaal of niet goed gehoord, ben je iets vergeten, heb je iets niet of verkeerd begrepen. En dan denken jullie dat we dat expres doen.” (UIT: J. Korczak, Als ik weer klein ben, Utrecht 1985)

De uitspraak 'Gedrag is de beste keuze die je kunt maken op dat moment' is een andere kapstok voor omgaan met gedrag. Hierin zijn een aantal lagen te onderscheiden, bijv:

- Het gedrag is een noodkreet. Als mede-opvoeder moeten we écht luisteren naar wat de onderliggende emotie is. We vinden het belangrijk om daar woorden aan te geven en in de meeste gevallen is het onderliggende gevoel heel begrijpelijk. Wanneer je dat kunt benoemen voel je je als mens gehoord en kun je verder praten over wat een handige manier is om met dit gevoel te uiten.
- Het gedrag heeft een functie en het is voor ons als mede-opvoeder van belang om daar naar op zoek te gaan. Wanneer we gedrag ongepast of ongewenst vinden, kunnen we strategieën inzetten om alternatief gedrag aan te leren. Door de beloning eruit te halen, verandert vaak het gedrag al snel.
- Als gedrag op een bepaald moment de beste keuze is die je kunt maken, heb je bij ongewenst gedrag behoefte aan wenselijke keuzemogelijkheden. In ons onderwijsaanbod en in pedagogisch handelen kunnen we kinderen bewust maken van strategieën die beter ontvangen worden. We vinden het belangrijk om kinderen woorden te bieden voor hoe ze zich voelen. Door bijvoorbeeld goed gebruik van

een methode voor SEL en/of sociale competentie krijgen kinderen hier ook handvatten voor aangereikt.

We vinden het belangrijk om altijd de dialoog met het kind aan te gaan (op zijn/haar niveau) en samen te zoeken naar een oplossing voor het 'probleemgedrag'. Kinderen zijn vaak goed in staat om bij te dragen aan herstel.

Uitleg van verschillende begrippen:

<i>Agressie en geweld</i>	Het pesten, psychisch of fysiek lastig vallen, bedreigen of aanvallen van anderen.
<i>Assertiviteit</i>	Je vormt je eigen mening en geeft op een positieve manier uiting aan je ideeën. Je zegt eerlijk wat jij rechtvaardig vindt.
<i>Begrip</i>	Je leeft je in andere mensen in en voelt mededogen. Begrip houdt in dat je goed nadenkt, dat je nieuwe dingen leert en dat andere mensen je aan het hart gaan.
<i>Diefstal</i>	Het (heimelijk) wegnemen of ten onrechte toe eigenen van andermans bezittingen.
<i>Discriminatie</i>	Het in welke vorm dan ook doen van uitspraken over, het verrichten van handelingen of het nemen van beslissingen over personen die beledigend zijn voor die personen vanwege hun ras, godsdienst, geslacht, beperking, levensovertuiging, leeftijd en/of seksuele geaardheid dan wel het maken van enig onderscheid op basis van deze factoren.
<i>Eenheid</i>	We voelen ons verbonden met elkaar. Eenheid zorgt voor harmonie, zoals wanneer de verschillende instrumenten in een orkest goed samen spelen. De vreugd/pijn/eer van de een is de vreugde/pijn/eer van de ander.
<i>Geloofwaardigheid</i>	Geloofwaardigheid houdt in dat je het vertrouwen van mensen waard bent. Mensen kunnen er van op aan dat je je best doet, je aan je woord houdt en je afspraken na komt.
<i>Intimidatie</i>	Ongewenst (seksuele) toenadering in de vorm van (seksuele) gunsten of ander verbaal, non verbaal of fysiek gedrag.
<i>Naasteliefde</i>	Naasteliefde houdt in dat het welzijn van anderen je aan het hart gaat en dat je je best doet om hun leven te veraangemen. Je houdt rekening met anderen. Je behandelt jezelf en anderen liefdevol.
<i>Rekening houden met de ander</i>	Als je rekening houdt met een ander, zie je andere mensen niet over het hoofd en ga je niet voorbij aan hun gevoelens. Je bedenkt welke gevolgen jouw gedrag voor iemand heeft en je vindt het belangrijk hoe hij zich voelt.
<i>Respect</i>	Door gedrag laten zien dat men eerbied heeft voor een ander. Bijvoorbeeld door iemand uit te laten spreken, niet te schreeuwen en door correct taalgebruik.
<i>Samenwerking</i>	Je werkt samen om het voor iedereen zo prettig mogelijk te maken. Je respecteert andere mensen en bent bereid om de regels te volgen die ervoor zorgen dat iedereen veilig en gelukkig is.
<i>Vandalisme</i>	Het met opzet vernielen, beschadigen of onbruikbaar maken van andermans bezittingen.
<i>Verantwoordelijkheid</i>	Verantwoordelijk zijn betekent dat anderen erop kunnen vertrouwen dat je alles zo goed mogelijk doet. Je neemt verantwoordelijkheid voor je handelen. Verantwoordelijkheid is het vermogen om adequaat te reageren.

<i>Verdraagzaamheid</i>	Als je verdraagzaam bent, accepteer je onderlinge verschillen. Je verwacht niet van anderen dat zij op precies dezelfde manier als jij denken en spreken en zich op dezelfde manier gedragen.
<i>Vrijgevigheid</i>	Vrijgevigheid is geven en delen. Je geeft vrijelijk zonder er iets voor terug te verwachten. Je beseft dat er ruimschoots genoeg is voor iedereen.

De schoolregels

Algemene schoolregels

- Respect voor groot en klein hoort op school normaal te zijn
- Stop is stop
- Samen spelen, samen delen; iedereen hoort erbij
- Wees zuinig op elkaars spullen
- Ruzies lossen wij op door met elkaar te praten

De schoolregels hangen zichtbaar in de school (op zowel de dependance, hoofdgebouw boven en beneden) en in elke klas. De klassenregels borduren voort op deze schoolregels.

Daaruit voortvloeiend verwachten wij van

Leerlingen

t.o.v. andere leerlingen

- Gaan op vriendelijke en positieve manier met elkaar om.
- Proberen om onderlinge problemen op te lossen door respectvol naar elkaar te luisteren en je in de ander te verplaatsen, indien nodig ondersteund door een leerkracht.
- Zijn gezamenlijk, met elkaar en de leerkracht, verantwoordelijk voor een prettige, veilige en open sfeer in de klas en op school waarin ieder kind zichzelf kan zijn.

t.o.v. leerkrachten en andere teamleden

- Tonen respect en accepteren het gezag en autoriteit van iedere leerkracht, andere teamleden zoals conciërges en stagiaires en overblijfouders.
- Zijn behulpzaam naar leerkrachten toe.

t.o.v. materialen van de school, van henzelf of van andere kinderen

- Behandelen eigen spullen en die van een ander of de school met zorg.
- Laten onnodige, kostbare spullen thuis.

Teamleden

t.o.v. de kinderen

- Tonen respect voor de kinderen, door bijvoorbeeld vragen, opmerkingen en problemen van kinderen serieus te nemen.
- Zorgen dat de school- en groepsregels duidelijk zijn voor de kinderen. Door abstracte regels in concreet gedrag te vertalen, in gesprek te gaan wanneer het mis gaat.
- Geven het goede voorbeeld in hun omgang met elkaar, ouders en kinderen.
- Gaan positief om met de kinderen.
- Voeren waar nodig feedbackgesprekken.

t.o.v. ouders

- Tonen respect voor ouders/opvoeders en erkennen dat zij de eerstverantwoordelijken zijn voor de opvoeding van hun kind.
- Nemen ouders serieus wanneer deze een vraag of probleem bespreekbaar maakt.
- Nemen initiatief en zijn bereid, indien er problemen zijn met een kind, in gesprek te gaan met de ouders, indien nodig met interne begeleider of directielid.
- Zijn bereid kritisch naar hun handelen te kijken en hier uitleg over te geven.
- Stellen ouders zo goed mogelijk op de hoogte van alle ontwikkelingen die hun kind op school doormaakt.

t.o.v. andere teamleden

- Dragen gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen op school en voor alle kinderen die de school bezoeken.
- Zijn publiekelijk loyaal ten opzichte van de schoolregels, aan ieder die ze naleeft en elkaar. Ook trekken zij zoveel als mogelijk één lijn in de wijze waarop zij omgaan met (ongewenst) gedrag van leerlingen.

Ouders

t.o.v. hun eigen kind(eren)

- Zorgen dat hun kinderen op tijd op school zijn, voldoende nachtrust krijgen, eten en drinken bij zich hebben en weer op tijd opgehaald worden.
- Tonen interesse in het wel en wee van hun kind op school en zijn actief betrokken door bijvoorbeeld de ouderavonden te bezoeken, aanwezig te zijn tijdens de rapportgesprekken en contact onderhouden met de groepsleerkracht.
- Zorgen ervoor dat hun kinderen tijdens de lunchpauze opgevangen worden.

t.o.v. andere kinderen en ouders

- Tonen respect
- Mengten zich niet direct in een conflict wat hun kind op school heeft met een ander kind, maar bespreken dit met de groepsleerkracht, de ouder van het andere kind, intern begeleider of directie.

t.o.v. leerkrachten en andere teamleden

- Tonen respect
- Zijn bereid indien er problemen zijn met hun kind, in gesprek te gaan met de leerkracht. Bij geen structurele oplossing in gesprek te gaan met interne begeleider en/of directielid.

Positieve schoolcultuur

Preventieve aanpak

Op de Parel vinden we het belangrijk dat er in het algemeen positief met elkaar omgegaan wordt. Uit onderzoek is gebleken dat onderwijs in vaardigheden met betrekking tot positief gedrag veel effect heeft en dat het grootste deel van de schoolbevolking (85 tot 90%) voldoende bediend wordt met deze aanpak. Daarom wordt er in de groepen structureel aandacht besteed aan gewenst gedrag door

- kinderen te leren hoe zij zich aan de regels en afspraken moeten houden.
- goed gedrag consequent te bekrachtigen door middel van complimenten en beloningen.
- kinderen bekend te maken met de stop-loop-praat-procedure uit pbs (zie bijlage 5)
- wekelijks les te geven uit onze SEL-methode, waarin aandacht is voor sociale vaardigheden, het herkennen en respecteren van persoonlijke grenzen bij jezelf en bij de ander.
- elke twee weken aandacht te besteden aan de 'deugd van de week', waarbij gesproken wordt over bijv. behulpzaamheid, respect, doorzettingsvermogen, enz. Deze deugden worden voor de kinderen herkenbaar gekoppeld aan de school- en klassenregels. De deugd van de week hangt zichtbaar in het lokaal.

LB-er sociaal-emotioneel zorgt voor het rooster van de deugden en de SELmethode. Deze wordt bewaard in de klassenmap.

Twee keer per jaar vullen de leerkrachten van groep 3 t/m 8 de SCOL in om de sociaal-emotionele ontwikkeling te volgen. De leerlingen van groep 6, 7 en 8 vullen ook de leerling-SCOL en de Monitor Sociale Veiligheid in, waarbij ze reflecteren op hun eigen ontwikkeling en de situatie in de klas/op school.

Aan het begin van elk schooljaar – gouden weken

In de eerste weken van elk schooljaar worden in elke groep met de kinderen klassenregels geformuleerd. De klassenregels vloeien voort uit de 5 schoolregels. Daarnaast zijn de klassenregels vaak afspraken die in de betreffende groepen gelden om de organisatie in de groep zo soepel mogelijk te laten verlopen. Hierin speelt de leerkracht een sturende rol. De formulering van de klassenregels is kort, helder en benoemd gewenst gedrag ('klare taal'). Er worden maximaal 10 klassenregels opgesteld. Deze afspraken hangen zichtbaar in de groep en worden door kinderen en leerkrachten zichtbaar onderschreven in de vorm van een klassencontract of vriendenkring.

De schoolregels vormen het kader voor de klassenregels die:

- Een vertaling zijn in concreet gedrag, positief geformuleerd.
- Een vertaling zijn naar leeftijdsniveau van de betreffende groep.
- Een detaillering naar omgaan met elkaar binnen de groep zijn. (vb. handen bij jezelf, iedereen mag meedoen.)

Aan het begin van elk schooljaar wordt er aandacht besteed aan wat pesten is en welk effect pesten heeft op personen die gepest worden. Ook wordt benoemd dat

juf Wendy Kradolfer de vertrouwenspersoon is. Er kan gebruik gemaakt worden van materiaal van bijv. www.pestweb.nl, www.weektegenpesten.nl, www.zapp.nl/programmas/anti-pest-club

De leerkrachten zijn zich bewust van de fasen van groepsvorming en spelen hier in de eerste weken van het schooljaar bewust op in door groepsvormende activiteiten te doen. Deze groepsvormende activiteiten kunnen nog eens terug komen op momenten dat daar behoefte aan is en na de kerstvakantie. (informatie: zie bijlage groepsvorming)

Zoals het cliché al zegt; voorkomen is beter dan genezen. Dit gaat zeker ook op voor het pedagogisch klimaat van de klas. Uit onderzoek is gebleken dat leerkrachten die weinig 'problemen' ervaren in staat zijn om vroegtijdig te signaleren en bijsturen. Zij zijn zich bewust van wat er leeft in de groep; ze kennen hun leerlingen en hun thuissituatie. Zij investeren in de relatie met de kinderen. Hiermee zijn ze in staat om gedrag bij te sturen voordat het escaleert. Tevens zijn ze zich bewust van hun eigen rol in het groepsproces en in staat daar open en kritisch naar te kijken. Zie ook bijlage '[hoe word mijn klas een groep](#)'.

Ongewenst gedrag

Maar incidenten gebeuren en ongewenst gedrag komt voor... Ongewenst gedrag kan in zwaarte zeer variëren, bijvoorbeeld van een ruzietje op het schoolplein tot het stelen van andermans spullen. Van het eten van kauwgom tot het structureel pesten van klasgenootjes. Ongewenst gedrag is daarom verdeeld in vijf categorieën. De categorieën lopen op in ernst en heftigheid. Bij iedere categorie behoren specifieke verplichte acties en mogelijke acties. Mogelijke acties zijn altijd in overleg met een collega.

Wanneer er sprake is van straffen of consequenties gaan we uit van de volgende richtlijnen:

- De leeftijd van het kind
- De aard van de overtreding.
- Zoveel mogelijk samenhang met de overtreding.
- Zo snel mogelijk na de overtreding plaats, door bijvoorbeeld het kind tijdelijk uit de situatie te plaatsen.
- Als je een straf of consequentie in het vooruitzicht hebt gesteld, voer die dan ook; zeg *wat je doet en doe wat je zegt*. Bijv. 2x waarschuwen en de 3^e keer de consequentie uitvoeren. Eindeloos dreigen/waarschuwen werkt niet.
- Oorzaak – gevolg te laten ervaren van het gedrag.
- Wat levert dit gedrag op? Haal de 'winst' eruit...

In principe is het de bedoeling dat een kind de gevolgen van zijn (ongewenste) gedrag ervaart. En dat het kind door de consequentie bijdraagt aan het herstel van gemaakte fouten. Dat ziet er in de praktijk zo uit:

Iets kapot maken	= repareren of vervangen
Iets vies maken	= schoonmaken
Onacceptabel taalgebruik	= schrijfopdracht, bijv. 'Wat is kanker?'
Agressief gedrag	= time-out en gedragsprotocol volgen.
Kwetsend gedrag	= goed maken

Discriminatie	= schrijfoopdracht discriminatie
---------------	----------------------------------

We maken soms ook gebruik van een 'time-out' (zie de bijlage 'Strategieën voor de leraar'). Een time-out is een moment om te schakelen van ongewenst naar gewenst gedrag.

Wanneer de leerkracht bepaalt dat er een time-out nodig is, is dat altijd voor bepaalde tijd. De vuistregel is de leeftijd van het kind = het aantal minuten (vb. 10 jr = 10 minuten time-out). De leerling krijgt dan ook een timer mee om de tijd bij te houden en een activiteit voor de duur van de periode (bijv. een oeps-formulier of ander werk). Wanneer de tijd verstreken is, kijken de leerkracht en leerling gezamenlijk of er weer ingevoegd kan worden. Mocht dat nog niet het geval zijn, wordt de timer opnieuw voor bepaalde tijd ingesteld.

Bij het uitvoeren van een consequentie wordt er rekening gehouden met:

- Wat zit er achter dit gedrag? Wat is de functie? Wat zit er onder de waterlijn?
- Maak ALTIJD onderscheid tussen persoon en gedrag; het gedrag wordt bestraft, niet de persoon. Dit wordt de leerling duidelijk gemaakt.
- Vertel de leerling altijd waarom hij gestraft wordt. Verwacht niet dat de leerling begrip toont voor je straf.
- Er vindt na afloop ALTIJD een gesprek plaats over het gedrag.

Het stappenplan gedrag in de verschillende categorieën ziet er in het kort zo uit. Hieronder zal het een en ander nog verder uitgelegd worden.

					
1	2	3	4	5	
Dit is hoe wij met elkaar willen omgaan! We doen ons best om in de zon te blijven met elkaar!	Incidenteel lesverstorend gedrag of herhaaldelijk, maar niet doelbewust lesverstorend gedrag.	Aaneenschakeling van incidentele overtredingen of ernstiger misdrijven.	Voortdurende van overtredingen als onder 1 of 2 of ernstiger misdrijven.	Structureel onaangepast gedrag.	School kan onvoldoende invloed uitoefenen om een gedragsverandering te bewerkstelligen.
Hieronder verstaan wij: <ul style="list-style-type: none"> • Respect voor groot en klein • Stop is stop • Samen spelen, samen delen; iedereen hoort erbij • Wees zinnig op elkaar; spelen • Ruizes lossen wij op door met elkaar te praten 	Hieronder verstaan wij: <ul style="list-style-type: none"> • Ongehoorzaamheid en/of slecht luisteren. • Onbeleefdheid t.o.v. de leerkracht of andere volwassenen. • Onzorgvuldig omgaan met materiaal. • Schelden en vloeken (binnen propertes). • Fysiek geweld (binnen propertes). 	Hieronder verstaan wij: <ul style="list-style-type: none"> • Herhaaldelijke overtredingen als onder 1. • Moedwillig schade toebrengen aan materiaal. • Incidenteel pest-treitergedrag. • Brutaaliteit t.o.v. leerkracht of ander volwassene. • Schelden en vloeken (met regelmaat of in ernstige mate). • Liegen of oneerlijk zijn. 	Hieronder verstaan wij: <ul style="list-style-type: none"> • Voortdurende van overtredingen als bij 1 of 2. • Voortdurend pestgedrag. • Stelen. • Discriminatie. • Fysiek geweld (buiten propertes) t.o.v. leerkracht, andere volwassene of andere kinderen. • Intimidatie. • Bedreiging van andere kinderen. 	Hieronder verstaan wij: <ul style="list-style-type: none"> • Voortdurende van onder 1 en 2 genoemde gedragingen. • Herhaling van de onder 3 genoemde 'ernstige misdrijven'. 	De grens van de school is bereikt.
De Parel <small>Probleemoplossende Basisschool</small>	Actie(s): <ul style="list-style-type: none"> • De leerkracht neemt pedagogische maatregelen om het gedrag van de leerling zijdeling te corrigeren zodat binnen afzienbare tijd het ongewenste gedrag afneemt dan wel verdwijnt • In gesprek met het kind en evt. betrokkenen. 	Actie(s): <ul style="list-style-type: none"> • In gesprek met leerling en betrokkenen. • Overleg met ouders. • Bij pest- treitergedrag: zie het anti-pestprotocol. • Aantekening in dossier. • Een straf of maatregel a.d.h.v. de afgesproken 'richtlijnen'. 	Actie(s): <ul style="list-style-type: none"> • In gesprek met ouders. • Aantekenen in dossier. • Overleg met IB over aanpak in de klas. • Meldten bij directie. 	Actie(s): <ul style="list-style-type: none"> • Aantekenen in dossier. • Overleg met IB. • Overleg met directie. • Gesprek met ouders, leerkracht en directie. 	Actie(s): <ul style="list-style-type: none"> • Volgens de richtlijnen van het PCBO wordt een verwijderingsprocedure gestart. • Er vindt een gesprek plaats met ouders, altijd onder leiding van directie.

Meer informatie over omgaan met ongewenst gedrag in bijlage 1: ['Strategieën voor de leraar'](#).

Categorie 1

Incidentele overtredingen

Hieronder verstaan wij incidenteel les verstorend gedrag, herhaaldelijk maar niet doelbewust les verstorend gedrag:

- Ongehoorzaamheid en/of slecht luisteren
- Onbeleefdheid t.o.v. de leerkracht of ander volwassene
- Onzorgvuldig omgaan met materiaal
- Schelden of vloeken (binnen properties)
- Fysiek geweld (binnen properties)

De groepsleerkracht neemt pedagogische maatregelen om het gedrag van de leerling zodanig te corrigeren zodat binnen afzienbare tijd het ongewenste gedrag afneemt dan wel verdwijnt. Zie ook de bijlage 'strategieën voor de leerkracht'

Verplichte acties	<ul style="list-style-type: none">• In gesprek met het kind en evt. betrokkenen.
Mogelijke acties	worden door de leerkracht zelf bepaald. <ul style="list-style-type: none">• Oeps-formulier invullen in groep 4 t/m 8, kinderen. Het formulier is een hulpmiddel en GEEN strafmaatregel.• Straf of maatregel.• Time-out binnen of buiten de groep.• Nablijven, waarbij altijd de ouders op de hoogte gesteld moeten worden.• Overleg met een collega.

Categorie 2

Aaneenschakeling van incidentele overtredingen of ernstiger misdragingen.

Hieronder verstaan wij:

- Herhaaldelijke overtredingen als onder cat. 1.
- Moedwillig schade toebrengen aan materiaal.
- Incidenteel pest-treitergedrag (zie ook anti-pestprotocol).
- Brutaliteit t.o.v. leerkracht of ander volwassene.
- Schelden en vloeken (met regelmaat of in ernstige mate).
- Liegen, oneerlijk zijn.

Verplichte acties	<ul style="list-style-type: none">• Bij pest-treitergedrag; in gesprek met dader, slachtoffer en evt. toeschouwers. Zie ook het anti-pestprotocol.• Aantekening in de interne rapportage (Esis – in het JOURNAAL) i.v.m. dossiervorming en ouders op de hoogte stellen van het ongewenste gedrag. Beschrijf kort en objectief het incident en de 'oplossing'. De IBER wordt per mail op de hoogte gesteld van de aantekening.• Ouders worden geïnformeerd.• Een straf of maatregel a.d.h.v. de afgesproken 'richtlijnen'.
Mogelijke acties	<ul style="list-style-type: none">• Invullen van het 'oeps-formulier' met aansluitend een gesprek met de leerling.

	<ul style="list-style-type: none"> • Bespreken met een collega (parallel of groepscollega) • Overleg met IB of gedragspecialist over plan van aanpak in de klas.
--	--

Categorie 3

Voortduring van overtredingen als onder 1 of 2 of ernstiger misdragingen

Hieronder verstaan wij:

- Voortduring van overtredingen als onder 1 of 2.
- Voortdurend pestgedrag (zie ook anti-pest-protocol)
- Stelen
- Discriminatie
- Fysiek geweld t.o.v. leerkracht of ander volwassenen.
- Buitenproportioneel geweld t.o.v. ander kinderen.
- Intimidatie.
- Bedreiging van andere kinderen.

Verplichte acties	<ul style="list-style-type: none"> • Ouders worden geïnformeerd. • Aantekenen in het journaal (esis) i.v.m. dossiervorming en ouders op de hoogte stellen van het ongewenste gedrag in een gesprek (bij voorkeur niet telefonisch of schriftelijk) al dan niet ondersteund door IB of directielid. • Overleg met IB over aanpak in de klas. • Melden bij directie.
Mogelijke acties	<ul style="list-style-type: none"> • Invullen 'oeps-formulier' en aansluitend een gesprek met de leerling. • Straffen of consequenties zoals onder het kopje 'ongewenst gedrag' beschreven. • Gesprek met ouders over het op één lijn brengen van de benadering van school en thuis van het probleem. • Gesprek met ouders over mogelijke hulpverlening, bijv. SMW. • Overleg met IB en ouders over mogelijke aanmelding voor MDO. Ouders moeten hier toestemming voor geven. • Na overleg met ouders kan er contact opgenomen worden met de wijkagent.

Categorie 4

Structureel onaangepast gedrag

Hieronder verstaan wij:

- Voortduring van onder 1 en 2 genoemde gedragingen.
- Herhaling van de onder 3 genoemde 'ernstige misdragingen'.

Verplichte acties	<ul style="list-style-type: none">• Aantekenen in journaal i.v.m. dossiervorming en ouders op de hoogte stellen van het ongewenste gedrag.• Overleg met directie.• Gesprek met ouders school op school of thuis en directie waarin ouders verplicht worden actie te ondernemen om aan de gedragsveranderingen mee te werken en waarin duidelijk wordt verteld dat de grenzen van de school in zicht komen.
Mogelijke acties	<ul style="list-style-type: none">• Straffen als bijv. uit de klas verwijderen voor (on)bepaalde tijd, uitsluiting van bepaalde activiteit (zwemmen e.d.) voor langere of onbepaalde tijd, schorsing (volgens de procedure van het PCBO).• Overleg met IB over aanmelding voor OZO overleg, aanmelding ambulante begeleiding, SOVA-training o.i.d. Ouders moeten hier toestemming voor geven.• Contact opnemen met de wijkagent.

Categorie 5

Structureel onaangepast gedrag waar door de school geen of onvoldoende invloed (meer) op uitgeoefend kan worden om een gedragsverandering te bewerkstelligen.

Verplichte acties	<ul style="list-style-type: none">• De grens van de school is bereikt. Volgens de richtlijnen van het PCBO wordt een verwijderingsprocedure gestart.• Er vindt een gesprek plaats met ouders, altijd onder leiding van directie.
Mogelijke acties	<ul style="list-style-type: none">• Overleg over overbruggingsmaatregelen als uit de klas verwijderen, overplaatsen naar andere klas, leerplicht inschakelen, enz.

Indien ouders of andere bezoekers zich schuldig maken aan agressief gedrag (verbaal/fysiek), geweld, vandalisme, diefstal, discriminatie en intimidatie zal hen door de directie de toegang tot de school tijdelijk onttrokken worden. Hetgeen kan leiden tot verwijdering van de leerling. Er zal gehandeld worden volgens de richtlijnen van het PCBO.

Bijlagen

1. Strategieën voor de leraar
2. Oepsformulier + afspraken
3. Hoe wordt mijn klas een groep?
4. Procedures PCBO
5. Stop-loop-praat
6. Stappenplan gedrag visueel

Bijlage 1: Strategieën voor de leerkracht

Uit: Groepsplan gedrag van Kees van Overveld.

In dit hoofdstuk wordt een aantal strategieën voor de leerkracht gepresenteerd, achtereenvolgens;

- Omgaan met verstoringen
- Negeren van gedrag
- Straf
- Time-out
- Reflectie

Omgaan met verstoringen

Leraren worden dagelijks door hun leerlingen getest. Dat testen moet antwoord geven op twee vragen; welk gedrag wordt getolereerd en welk gedrag wordt afgekeurd? Het is aan de professionaliteit van de leraar om te bepalen wanneer en hoe hij reageert. De leraar moet in zijn overwegingen allerlei lastige vragen meenemen, zoals;

- Reageer je direct op elke vorm van ongewenst gedrag of kun je je reactie beter even uitstellen?
- Geef je positieve dan wel negatieve aandacht?
- Is de leerling onwillig of heeft hij onvoldoende kennis en vaardigheden om het gewenste gedrag uit te voeren?

Colvin beschrijft in zijn boek 'difusing disruptive behaviour in the classroom' (2010) een serie strategieën voor de leraar die helpen om zelfverzekerder en bewuster met ordeverstoringen om te gaan. Er zullen in deze paragraaf vier praktijksituaties nader worden uitgewerkt; leerlingen die niet-taakgericht gedrag vertonen, leerlingen die niet meewerken en de grens opzoeken, leerlingen die zich niet aan de regels houden en leerlingen die geen respect vertonen.

1. Leerlingen die niet-taakgericht gedrag vertonen

Leraren vragen leerlingen talloze malen per dag om medewerking: 'Ruim de bouwhoek maar op; pak je geschiedenisboek; ga bij de deur staan; luister even goed naar de opdracht.' In veel gevallen doen leerlingen wat er van hen wordt gevraagd, maar soms gaat het mis: de leerlingen kletsen tijdens het zelfstandig werken, de leerlingen zijn met van alles bezig behalve de opdracht die ze moeten afmaken, of de aandacht wordt verlegd naar activiteiten die aan de andere kant van de ramen plaatsvinden.

Stap 1 – beoordeel de situatie

De leraar stelt zich twee vragen. De eerste vraag luidt: '*Had ik het gedrag kunnen voorkomen?*' Deze vraag verwijst naar de randvoorwaarden die in orde moeten zijn. Enkele gedachten: is het gedrag dat wordt afgekeurd wel aangeleerd als gedragsverwachting, heeft de leerling de vaardigheden om het gedrag te kunnen tonen en was de opdracht duidelijk?

De tweede vraag verwijst naar de intensiteit van het gedrag: '*Is dit gedrag dat vraagt om een lichte interventie?*' Zo ja, ga dan door met stap 2. Is er sprake van een dusdanige intensiteit dat er zwaardere maatregelen nodig zijn, overleg dan met de IB-er of gedragspecialist.

Stap 2 – Ga door met de les

Colvin geeft een aanwijzing die te mooi is om te vertalen: *keep the flow of instruction*. Hij bedoelt hiermee dat de leraar zijn eerste, vaak intuïtieve reactie (de leerling aanspreken op

het gedrag) moet verdringen. De leraar gaat gewoon door met de les alsof er niets aan de hand is en hij schenkt de leerling geen enkele vorm van aandacht. (Wel aandacht geven, betekent dat het gedrag van de leerling wordt geloond. En beloond gedrag zal zich vaker voordoen!)

Stap 3 – Richt je op de leerlingen die doorwerken

De leraar geeft leerlingen die aan de opdracht voldoen veel positieve aandacht. De boodschap luidt: als je mijn aandacht wenst, moet je voldoen aan de gedragsverwachtingen. Als de leerling met het niet-taakgerichte gedrag eieren voor zijn geld kiest en zijn werk vervolgt, geeft de leraar een positieve bekrachtiging.

Stap 4 – Corrigeer de leerlingen die niet-taakgericht gedrag vertonen

Mocht de leerling zijn gedrag niet hebben aangepast dan wordt hij door de leraar aangesproken. Dit aanspreken gebeurt respectvol, op een zachte maar duidelijke toon. De leraar maakt geen theater en minimaliseert de aandacht die wordt gegeven aan het niet-taakgericht gedrag. Vragen als: 'waarom werk je niet?' of 'wat moet je doen?' worden vermeden. Een korte aanmoediging is voldoende: 'We zijn bezig met begrijpend lezen. Aan de slag!'

Stap 5 - Reageer op de reactie van de leerlingen

Als de leerling aan het werk gaat, krijgt hij een positieve bekrachtiging. Als de leerling echter nog steeds niet aan het werk gaat, is er wellicht sprake van een bewuste actie om de grenzen van de leraar te testen. In dat geval kunnen de strategieën uit het volgende voorbeeld worden toegepast.

2. Leerlingen die niet meewerken en de grens opzoeken

Dit probleem lijkt op het vorige probleem, maar dit keer is het gedrag weloverwogen en bewust. Als de leraar de leerlingen vraagt om het spellingschrift voor zich te nemen, doet een leerling dit niet. Hij kan de leraar uitdagend aankijken en medestanders in de groep zoeken. Op zo'n moment wordt de grens opgezocht: eens kijken hoe ver ik bij jou kan gaan voordat je boos wordt of ingrijpt. Een ander voorbeeld van dit type gedrag is de 'vertraagde uitvoering'. De leerling wordt bijvoorbeeld verzocht een andere plek in de klas op te zoeken en hij doet dit tergend langzaam, met veel gezucht en gesteun. Als de leraar hier iets van zegt, volgt er een semi-verontwaardigde reactie: 'Ik doe het toch!'

Stap 1 – Beoordeel de situatie

Zie voorbeeld 1

Stap 2 – Ga door met de les

Net als in voorbeeld 1 krijgen de leerlingen die het gewenste gedrag vertonen, als eerste positieve bekrachtiging. Pas daarna krijgt het probleemgedrag de aandacht.

Stap 3 – richt je op de leerling en herhaal de opdracht

Er is een mogelijkheid dat de leerling de opdracht niet heeft gehoord. De leraar loopt naar de leerling en herhaalt op fluisterton de opdracht.

Stap 4 – verbreek het contact, richt je op de anderen en observeer

Een veelgemaakte fout is dat een leraar wacht totdat de leerling het gewenste gedrag laat zien. Deze manier van werken kan een machtsstrijd uitlokken: zolang de leraar blijft staan, verroert de leerling geen vin. Het is juist krachtig om na het verstrekken van de opdracht het

contact te verbreken en andere leerlingen positieve aandacht te schenken. Ondertussen houdt de leraar de leerling vanuit zijn ooghoeken wel in de gaten.

Stap 5 – leg de verantwoordelijkheid voor een beslissing bij de leerling

Er zitten vier aspecten aan deze stap:

- Het kan erg lastig zijn als een leerling door een aanpak wordt verrast. De leraar kan daarom bij de start van het schooljaar uitleggen hoe zijn reactie zal zijn als de zaken verkeerd lopen. Een opgelegde straf zal daardoor eerder worden geaccepteerd omdat deze niet uit de lucht komt vallen.
- Het contact is niet-confronterend. De leraar blijft ten allen tijde kalm en respectvol naar de leerling. In emotionele situaties is het aan te raden een zakelijke toon te gebruiken.
- De leraar verpakt zijn verzoek als een besluit. Hij kan bijvoorbeeld zeggen : 'Michael, je bent gevraagd om met je rekenwerk te starten. Als het niet gebeurt, zul je het tijdens de pauze moeten maken. Je krijgt een paar seconden om te beslissen wat je doet.' Vervolgens verbreekt hij het contact en loopt naar andere leerlingen.
- Als de leerling zijn gedrag aanpast, wordt hij daarvoor beloond. Gedraagt de leerling zich niet dan zal de consequentie worden uitgevoerd.

Stap 6 – Debrief op een later tijdstip

Op een later tijdstip, als de emoties zijn verdwenen en de consequentie is uitgevoerd, wordt het incident besproken. Dit kan met drie eenvoudige vragen: Wat heb je gedaan? Waarom deed je het? Had je ook iets anders kunnen doen?

3. Leerlingen die zich niet aan de regels houden

De school heeft haar waarden of schoolregels geformuleerd. In de klas is nadrukkelijk aanbesteed aan het bespreken en inoefenen van de regels of gedragsverwachtingen. Desondanks zijn er dagelijks vele momenten waarop leerlingen zich niet aan de regels houden. Ze verstoren daarmee de rust en orde in de klas, ze bedreigen de veiligheid van zichzelf en anderen en/of ze houden het leerproces op.

Stap 1 – Beoordeel de situatie.

Hier geldt hetzelfde als in voorbeeld 1: zijn de randvoorwaarden in orde en is het gedrag passend bij een strategie op dit preventieniveau?

Stap 2 – ga door met de les

Hier geldt hetzelfde als in voorbeeld 2: de leraar vervolgt zijn les en stelt de reactie op het waargenomen gedrag uit. De leraar stopt of pauzeert niet en kijkt de leerling niet aan. De eerste reactie is cruciaal en dat is in dit geval: niet reageren.

Stap 3 – richt je op leerlingen die zich wel aan de regels houden

Leerlingen die het gewenste gedrag vertonen, krijgen als eerste de aandacht van de leraar. De leraar kan bijvoorbeeld zeggen: 'Fijn dat dit groepje stil aan het werk is. Zo hadden we het afgesproken.'

Stap 4 – Verduidelijk de regel/gedragsverwachting

Als de leerling op dit moment nog niet het gewenste gedrag vertoont, loopt de leraar naar het tafeltje van de leerling en hij verduidelijkt de regel. Ervan uitgaande dat de leerling de regel al kent, geeft hij een korte uitleg: 'Sam, de afspraak is dat je het werk eerst laat nakijken voordat je een leesboekje pakt. Je schrift leg je in het bakje op mijn bureau. Begrijp je dat?'

De aandacht blijft zo minimaal mogelijk. De leraar vermijdt vragen die een langer contact uitlokken (zoals: 'Sam, wat moet je doen als je klaar bent met je werk?')

Stap 5 – Vraag de leerling om het probleem op te lossen

Het gevaar bestaat dat er op een bepaald moment een strijd ontstaat tussen de leraar en de leerling. Om dit te voorkomen, herhaalt de leraar zijn korte uitleg als in stap 4 en vervolgens legt hij de verantwoordelijkheid geheel bij de leerling. De leerling zal met het probleem moeten dealen: 'Zorg dat het goed komt.'

Stap 6 – Indien nodig: geef tips om het probleem op te lossen

Indoens nodig kan de leraar in deze fase nog enige aanwijzingen geven hoe de leerling zijn probleem kan oplossen. Ook nu geldt: minimaal contact.

Stap 7 – Reageer op de reactie van de leerlingen

Als de leerling zijn gedrag bijstelt, wordt hij daarvoor bekrachtigd. Indien de situatie niet verandert, kunnen de strategieën uit voorbeeld 2 worden toegepast.

4. Leerlingen die geen respect tonen

Leerlingen die geen respect tonen, maken inbreuk op de rechten van anderen. Het gedrag wordt als negatief gezien omdat je er relaties mee afbreekt in plaats van opbouwt. Voorbeelden van respectloos gedrag zijn er te over: beledigen, vernederen, pesten, intimideren of een verbale aanval. Veelal leidt dit gedrag bij de ander tot angst, boosheid, verlegenheid of agressie.

Stap 1 – Beoordeel de situatie

Hier geldt hetzelfde als in voorbeeld 1: zijn de randvoorwaarden in orde (gedragsverwachtingen zijn aangeleerd, leerlingen worden regelmatig beloond voor het vertonen van goed gedrag) en is het gedrag passend voor een strategie op dit preventieniveau?

Stap 2 – Ga door met de les.

Zie voorbeeld 1. Het is essentieel dat de eerste reactie gericht is op het gewenste gedrag en niet op het ongewenste gedrag.

Stap 3 – vermijd zorgvuldig een reactie op het respectloze gedrag

Deze derde stap vloeit voort uit de tweede en is erg belangrijk én erg moeilijk. Sommige leerlingen kunnen zo respectloos handelen dat de leraar het als een persoonlijke aanval opvat. Als de leraar vervolgens impulsief reageert, is de kans op escalatie groot. De uitdaging is dus om reacties te vermijden die boosheid of confrontaties in de hand werken.

Stap 4 – Pauzeer en verbreek het contact

Stap 2, 3 en 4 horen erg bij elkaar. Het is aan te bevelen om enkele momenten te pauzeren zodat je tot jezelf kunt komen. Je kunt even tot tien tellen en vervolgens het oogcontact met de leerling verbreken en de aandacht richten op leerlingen die het gewenste gedrag wel vertonen. Het voordeel van deze strategie is dat de leraar enige bedenktijd wint en dat hij vervolgens onder *zijn* voorwaarden en op *zijn* initiatief het contact weer zoekt.

Stap 5 – spreek de leerling aan op het gedrag

Deze stap bestaat uit een aantal deelstappen:

- De leraar stapt op de leerling af en noemt als eerste de naam van de leerling. Dit toont niet alleen respect, maar zorgt er ook voor dat eventuele emoties bij de leraar worden gesust.
- Het gedrag wordt benoemd: 'Anne, wat je zegt doet erg veel pijn,' of 'Halil, zoiets zeggen is respectloos.'
- De leraar noemt de consequentie die er op het gedrag zal volgen. Hiermee geeft de leraar aan dat het gedrag onacceptabel is en dat het niet weer mag gebeuren: 'Halil, zoiets zeggen is respectloos. Je zult een deel van je middagpauze moeten missen.'
- De leraar zegt vervolgens op rustige en positieve toon dat de leerling weer aan het werk gaat.

Stap 6 – Debrief op een later tijdstip

Op een later tijdstip, als de emoties zijn verdwenen, wordt het incident besproken. Dit kan met drie eenvoudige vragen: *Wat heb je gedaan? Waarom deed je het? Had je ook iets anders kunnen doen?*

Negeren van gedrag

In de vorige paragraaf is al aandacht besteed aan het negeren van gedrag. De techniek is belangrijk genoeg om verder toe te lichten.

Een van de (onbewuste) redenen voor leerlingen om ongewenst gedrag te vertonen, is om aandacht te krijgen. Als een leerling geen of weinig spontane aandacht van de leraar krijgt, kan de leerling door de klas roepen, ongevraagd van zijn plek komen of op irritante wijze met zijn pen op de tafel tikken. Met zulk gedrag is de aandacht van de leraar verzekerd. Het is goed om te beseffen dat de leerling hier de regisseur van de situatie wordt: doe vervelend en de leraar luistert. Eigenlijk behoort het omgekeerde het geval te zijn: de leraar geeft, door de dag heen, iedere leerling veel en ongevraagd aandacht.

Hoe goed een leraar zijn aandacht ook over de leerlingen verdeelt, er zijn altijd leerlingen die meer aandacht eisen, ook al is die aandacht negatief. Negeren is dan een optie. Negeren, ook wel uitdoving genoemd, is gebaseerd op het principe dat gedrag niet bekrachtigd wordt. Anders gezegd: na het vertonen van het gedrag blijft er een consequentie achterwege.

Veel leraren ervaren dat het probleemgedrag juist verergert door het te negeren. Dat komt doordat het patroon van aandacht vragen en krijgen, wordt doorbroken. De leerling voelt zich buitengesloten en spant zich in om toch de gewenste aandacht te krijgen. Omdat dat niet meer lukt met de gebruikelijke gedragingen, maakt hij gebruik van nieuw gedrag en/of hij intensiveert het oude gedrag. Dit principe staat wel bekend als de extinction burst: de explosie van probleemgedrag als gevolg van het negeren. Als de leraar (of de klas!) reageert op het nieuwe gedrag, leert de leerling dat hij voortaan zwaardere middelen moet inzetten om de gewenste aandacht te krijgen. De uitdaging voor de leraar is om het negeren vol te houden en tegelijkertijd te werken aan positieve technieken (zie de voorbeelden hierboven). Daarnaast zal soms ook de medewerking van de klas moeten worden gevraagd om het probleemgedrag te negeren. Hoe ouder de leerlingen, des te beter het verzoek is uit te leggen.

Het lastige van negeren is dat de rest van de klas het probleemgedrag als hinderlijk kan ervaren. En wanneer komt het moment dat je besluit dat het middel erger is dan de kwaal? Oftewel: kies je voor het volhouden van de techniek of kies je voor de rust in de klas? Dat is een lastige vraag waar geen eenduidig antwoord op valt te geven. Negeren kan dan ook het beste worden ingezet bij relatief *licht* probleemgedrag, zoals zeuren, mokken met de ogen rollen, roepen door de klas, niet-taakgericht gedrag of geluiden maken.

Straf

Leraren zijn voortdurend op zoek naar strategieën om ongewenst gedrag te laten afnemen of te laten verdwijnen. Het streven is om zoveel als mogelijk gebruik te maken van positieve strategieën, zoals het bekrachtigen van gewenst gedrag of het negeren van of het vertraagd reageren op ongewenst gedrag.

Als al heel veel is geprobeerd en er weinig veranderingen in het gedrag zijn te bemerken, kan worden gedacht aan het toepassen van een strafmaatregel, of zoals het in dit boek ook wel wordt benoemd: om een onplezierige consequentie aan het gedrag te verbinden. Er zal aandacht worden besteed aan twee vormen: het wegnemen van plezierige gevolgen en het laten volgen van een aversieve gebeurtenis op het gedrag.

Het wegnemen van plezierige gevolgen

Er zijn hier twee vormen te onderscheiden: time-out en respons-cost. Aan time-out als strategie is de volgende paragraaf gewijd, want daar valt het nodige over te vertellen. Respons-cost staat ook wel bekend als het boetesysteem.

De leraar spreekt met de leerlingen af dat zij, als zij tijdens het zelfstandig werken op fluistertoon werken, een fiche in de verzameldoos krijgen. Als er een overtreding wordt geconstateerd, wordt er een fiche weggenomen. Het doel is om aan het einde van de week minimaal tien fiches te hebben verzameld. Als dat lukt volgt er een groepsbeloning.

Dit systeem kent in de praktijk allerlei varianten: kruisjes op het bord, kaartjes op de tafel, clasdojo. Welke vorm er ook wordt gebruikt, het is essentieel om minimale aandacht te besteden aan het ongewenste gedrag. Op het moment dat de leraar oordeelt dat er een kaartje moet worden ingeleverd, omdat de leerling zich niet aan de regels houdt, loopt hij naar de tafel van de leerling, pakt een kaartje en loopt weer verder. De leraar blijft dus niet bij het tafeltje staan om verwijtend aan te kijken of om een opmerking te plaatsen of een vraag te stellen ('keep the flow of instruction').

Leerlingen met gedragsproblemen hebben vaak een laag zelfbeeld. Als een boetesysteem te rigide wordt toegepast, zal de leerling weinig succesmomenten overhouden. Enige flexibiliteit in bij het toepassen van het systeem is dus wel gewenst. Daarnaast is het wenselijk om naast het boetesysteem voortdurend aandacht te besteden aan het versterken van het gewenste gedrag.

Het laten volgen van een aversieve gebeurtenis op het gedrag

De aversieve gebeurtenis noemen we in de volksmond ook wel gewoon 'straffen', in de traditionele betekenis van het woord. Er zijn verschillende soorten straffen te onderscheiden.

- Materiele straf: de leerling moet iets inleveren (bijvoorbeeld het mobieltje) of hij krijgt iets niet wat hij juist fijn vindt om te krijgen.
- Sociale straf: stand, boos gezicht. Uit onderzoek blijkt dat deze vorm van straf weinig indruk maakt, hij wordt het minst gevreesd.
- Activiteitenstraf: de leerling moet iets vervelends doen (afval prikken), of iets leuks wordt onthouden (buitenspelen).
- Overcorrectie: het incorrecte gedrag wordt op overdreven wijze bestraft. Je spuugt bijvoorbeeld een keer op de grond en je wordt vervolgens van harte uitgenodigd om die handeling vijftig keer te herhalen. Of: je gooit één papiertje op de grond en je moet meteen het hele schoolplein aanvegen.
- Fysieke straf: lichamelijke straf. Is in Nederland en België gelukkig niet meer toegestaan.

Hier is nog een straf aan toe te voegen, de tijdstraf: nablijven of in de pauze iets inhalen. Er bestaat ook een variant op de activiteitenstraf: de schrijfstraf. De schrijfstraf is eigenlijk bedoeld voor pubers in het voortgezet onderwijs, maar is zeker toepasbaar in de

bovenbouw van het basisonderwijs. De schrijfstraf is een moderne versie van het strafregels schrijven.

...

Volgens Boon is deze straf erg effectief. Volgens haar houden pubers niet zo van dat pedagogische gezeur door de volwassene. Wat willen ze dan wel? Gewoon een straf die tijd kost en irritant is.

Als de leraar gebruikmaakt van straf, dan is het volgende van belang:

- Als je een straf in het vooruitzicht hebt gesteld, voer die dan ook uit. Zeg wat je doet en doe wat je zegt (duidelijk en consequent zijn).
- Als je een straf nodig acht, leg hem dan ook op. Eindeloos dreigen met straf werkt contraproductief.
- Blijf kalm en zakelijk tijdens de uitvoering van de straf, stel je emotioneel-neutraal op.
- De tijd tussen het probleemgedrag en het geven van de straf is zo kort mogelijk.
- Vertel de leerling altijd waarom hij gestraft wordt. Verwacht niet dat de leerling begrip voor je straf toont.
- Begin iedere dag weer met een schone lei, hoe moeilijk het gedrag van de leerling ook is.
- Het gedrag wordt bestraft, niet de persoon. Maak dit de leerling goed duidelijk.
- Ga na of de straf wel een straf is. Een leerling die geen zin heeft in de rekenles en de boel op stelten zet en daarop door de leraar uit de klas wordt verwijderd, heeft zijn doel bereikt: geen rekenen.

Straffen is niet per se een slechte strategie, maar wie straffen overweegt, doet er wel goed aan om kennis te nemen van de nadelen:

- Degen die straft, raakt 'besmet', de leerling koppelt de straf aan de persoon en eventueel aan het vak dat deze persoon geeft.
- De leraar die straft, geeft geen goed voorbeeld: hij vertoont ongewenst gedrag.
- Straf is een noodgreep en biedt geen alternatief voor het ongewenste gedrag. De leerling weet niet exact welk gedrag dan wel moet worden vertoond.
- Straf kan leiden tot een negatief zelfbeeld en het ongewenste gedrag kan daardoor toenemen.
- Straffen stopt op dat moment het gedrag, maar het zorgt er niet voor dat het gedrag verandert.
- Leerlingen worden steeds slimmer in het ontwijken van straf.
- Straffen kan bij leerlingen en scala aan negatieve gevoelens oproepen (angst, agressie, frustratie, onzekerheid). Ook bij de leerling die niet gestraft worden.

Time-out

Time-out is een verder doorgevoerde vorm van negeren. In de literatuur en in de praktijk heeft de time-out vaak een negatieve klank, een associatie met verkeerd gedrag, met straf en iemand de klas uit sturen. De time-out kan echter ook een positieve techniek zijn. In de volgende paragrafen wordt een continuüm van controle gepresenteerd en worden de verschillende aspecten van de time-out op een rij gezet.

Continuüm van controle

In een schoolklas gaat nogal eens iets mis. Waar het om gaat is wie op een bepaald moment de controle heeft over het gedrag van de leerling. Is dit de leerling zelf (interne controle/zelfcontrole) of is het de leraar die het gedrag van de leerling stuurt (externe controle)? Er is in feite sprake van een continuüm van controle:

Controle bij de leerling		Controle bij de leraar
<u>Interne controle</u> De leerling herkent bij zichzelf signalen dat het misgaat en <i>besluit zelf</i> om een time-out te nemen.	De leerling krijgt van de leraar de <i>suggestie</i> om een time-out te nemen om weer vat op de emoties te krijgen.	<u>Externe controle</u> De leraar <i>stuurt</i> de leerling als strafmaatregel naar de time-outplek.

Controle bij de leerling (interne controle)

We starten met het linker uiteinde van het continuüm. Leerlingen verliezen nogal eens hun zelfcontrole in het bijzijn van anderen, zoals tijdens competitieve spelletjes, op de speelplaats of tijdens plaag-/pestsituaties. Leerlingen moeten leren dat zij via het gebruik van verbale zelfpraak de controle over hun eigen gedrag kunnen leren behouden. Dit is al in paragraaf 10.2 besproken. Een time-out heeft in dit geval een positief aspect: het is de leerling zelf die het verstandige besluit neemt om even af toe koelen, een break te nemen. Afkoelen vindt plaats op een rustige plek in de klas, bijvoorbeeld op een nadenkstoel.

Tijdens een time-out moeten de emoties en gedachten tot rust komen. Er kunnen verschillende activiteiten worden ondernomen om dit te bewerkstelligen:

- Rustig ademen vanuit de buik;
- Ogen sluiten;
- Jezelf innerlijk toespreken;
- Je ogen sluiten en denken aan prettige situaties die je hebt meegemaakt;
- Een koptelefoon opzetten en luisteren naar rustige muziek;
- Een voorwerp dat je dierbaar is bij je hebben (knuffel, foto);
- Je gedachten en gevoelens opschrijven in een schriftje of dagboek;
- Tekenen.

De leerling heeft gekozen voor de time-out, dus de leerling bepaalt zelf wanneer hij weer kalm genoeg is. Echter, de tijden die een leerling neemt, moet wel realistisch en acceptabel zijn. Het is dus goed als de leraar de vinger aan de pols houdt en desnoods even langsloopt bij de leerling. Hij kan dan vragen of de leerling alweer rustig geworden is. Uiteraard kan dit ook non-verbaal plaatsvinden.

Time-out als suggestie

Jonge leerlingen staan aan het begin van het leerproces en hebben vaak een steuntje in de rug nodig. Op emotionele momenten kan de leraar de suggestie geven dat de leerling even de tijd moet nemen om kalm te worden. Ook leerlingen met impulsief gedrag hebben deze reminder vaak nog nodig. Een leraar kan een leerling activeren door bijvoorbeeld te zeggen: 'Ga eens even op de nadenk stoel zitten. Dan kom ik straks horen wat jij daar hebt bedacht.'

Wie dit leest, kan terecht opmerken dat de leraar hier de controle pakt en dat de leraar degene is die het kind aanspoort een time-out te nemen. Dat klopt, echter in het begin van het leerproces is dit onvermijdelijk. Het kind heeft eerst hulp en informatie van de volwassenen nodig, voordat het zelfstandig zelfcontroletechnieken kan toepassen. Toch ligt de controle niet geheel bij de leraar. De leraar geeft wel de eerste aansporing tot zelfcontrole, op de nadenkplek zal de leerling toch zelfstandig de verschillende technieken moeten toepassen. Het is om die reden dat het geven van de suggestie in het midden van het continuüm is geplaatst.

Controle bij de leraar

We zijn aanbeland bij de rechterzijde van het continuüm van controle. Het is hier de leraar die bepaalt dat een leerling een time-out krijgt toegewezen. De maatregel wordt veelal toegepast bij verbale en fysieke agressie en oppositioneel gedrag. Time-out wordt her vaak als

strafmaatregel beschouwd. Het is oorspronkelijk echter een maatregel waarbij de leerling wordt verwijderd van een negatieve versterker van het gedrag (de klas, een medeleerling). De Engelse term luidt dan ook time-out from reinforcement. In de literatuur worden diverse vormen van time-out onderscheiden.

Time-out 0: preventieve maatregelen In deze fase is er nog niet echt sprake van een time-out. Deze fase is vooral bedoeld om een time-out te voorkomen. Het betreft in feite allerlei maatregelen zoals die thuishoren onder het kopje positief schoolklimaat.
Time-out 1: afscherming De leerling wordt afgeschermd van de factoren die het probleemgedrag oproepen en versterken. De leerling kan bijvoorbeeld een andere plek in het lokaal krijgen of de tafel wordt in een andere positie gezet. Er is geen sprake van verwijdering uit het lokaal, de leerling neemt gewoon deel aan het leerproces.
Time-out 2: uitsluiting De leerling krijgt een andere plek in het lokaal en mag niet meer actief deelnemen aan het leerproces (wel luisteren, niet meepraten).
Time-out 3: exclusie De leerling wordt visueel gescheiden van de groep (achter een schot of kast) en neemt geen deel aan het leerproces.
Time-out 4: isolatie De leerling wordt verwijderd uit de klas en moet naar een andere ruimte. In die ruimte is er toezicht door een volwassene (achterwacht). De leerling zonder toezicht op de gang plaatsen, is vanuit het oogpunt van veiligheid niet aan te raden.
Time-out 5: schorsing/verwijdering van school In een schooldocument moet beschreven staan: <ul style="list-style-type: none">• Wanneer de school kiest voor schorsen of verwijdering;• Een eventueel stappenplan dat de betrokken leerling doorloopt;• De rol van schooldirectie, de leraar en de ouders.

De tijd die een leerling in de time-out doorbrengt moet vooral kort zijn, bijvoorbeeld één tot vijf minuten, maar zeker niet langer dan vijftien minuten. Een vuistregel is dat het aantal minuten correspondeert met de leeftijd van de leerling. Een zevenjarige krijgt dus een time-out van zeven minuten. Maar: hoe langer een time-out duurt, des te meer een leerling het idee kan krijgen dat het om een persoonlijke vete met de leerkracht gaat. De vraag is of dat de bedoeling is. Het moet de leerling duidelijk zijn dat de leerkracht beslist wanneer de time-out over is. Het spreekt voor zich dat de time-out niet gebruikt mag worden door leerlingen het recht op lunch of toiletbezoek te weigeren.

Het verdient aanbeveling om een leerling tijdens de time-out-vormen 3 en 4, actief bezig te laten zijn. Het doel van de time-out is niet alleen verwijdering van de gedragsversterker, maar ook bezinning en kalmering. Leerlingen die niets te doen hebben, kunnen de neiging hebben om de aanleiding van het incident opnieuw te overdenken en groter te maken dan het is. Vooral van leerlingen met agressief gedrag weten we dat ze de ander vijandige bedoelingen toeschrijven. De negatieve, wraakzuchtige gedachten die deze kinderen over de ander hebben, kunnen op stille momenten in hevigheid toenemen. Het is aan te bevelen om tijdens de time-out een moment van zelfreflectie in te bouwen. Middels een time-outformulier (oeps-formulier) kunnen de leerlingen antwoorden bedenken op vijf vragen:

1. Denk na over en schrijf op waarom ik de klas moest verlaten.
2. Wat heb ik gedaan?
3. Waarom deed ik wat ik deed?
4. Welke regel/gedragsverwachting heb ik overtreden?
5. Wat kan ik doen om mijn probleem op te lossen?

Als de leerling terugkeert van de time-out kan de leraar de leerling even apart nemen. De leraar bespreekt kort wat de aanleiding voor de time-out was, hij benoemt het gewenste gedrag en vraagt de leerling hoe in de toekomst problemen kunnen voorkomen. Tot slot spreekt de leraar de verwachting uit dat het de leerling gaat lukken om het gewenste gedrag te vertonen.

Matthys (2011) wijst bovenstaande handelswijze af. Hij vindt dat er na een time-out niet met de leerling wordt gesproken omdat dat haaks staat op het onderliggende principe van een time-out: alles wat het gedrag uitlokte en in stand hield, wordt buitengesloten. Om die reden is het volgens hem onjuist om tijdens de time-out na te denken over wat er fout ging. Zoveel hoofden zoveel zinnen: de praktijk zal moeten uitwijzen wat het beste werkt.

Het kan voorkomen dat de leerling na de time-out (nog steeds) boos is op de leraar of tegendraads gedrag laat zien. In dat geval beschrijft de leraar in objectieve bewoordingen en hij spreekt af dat hij over vijf minuten terugkeert om opnieuw het gesprek te starten. Als de leerling na die vijf minuten geen ander gedrag vertoont, kan de leraar besluiten opnieuw een time-out te geven. De leraar registreert alle incidenten in het dossier van de leerling: de datum, de tijd, de aanleiding voor de time-out, de tijdsduur, de locatie en de afgemaakte afspraken na afloop (Esis – journal)

Reflectie

Leraren kunnen onbewust een negatieve rol spelen in de groepsprocessen die zich in hun klas afspelen, met name als het gaat om het ontstaan van afwijzingsprocessen en de hachelijke situaties waarin afgewezen leerlingen terecht kunnen komen. Een oud onderzoek van Gronlund, expert in sociometrie, is in dit kader interessant om te noemen. Gronlund stelde vast dat leraren een voorkeur hebben voor leerlingen met een hoge sociometrische positie in de klas. Van de leerlingen die niet door de leraar werken gewaardeerd, viel meer dan de helft in de categorie afgewezen en genegeerde leerlingen. Het bijzondere is dat leraren zich vaak niet bewust zijn van hun voorkeuren. Het lijkt een onbewust proces. De bril waardoor je naar leerlingen (en hun ouders) kijkt, is gekleurd door je eigen waarden, normen, overtuigingen en levenservaringen. Als professional is het van belang dat je je realiseert dat de beelden die je van een leerling hebt, invloed hebben op de relatie met de leerling. Je zult vooral die gedragingen van de leerling opmerken die je eigen beeld bevestigen en daarmee houd je je beeld in stand. Reflectie is het vermogen om over jezelf na te denken en je eigen denken, voelen, willen en handelen nader te beschouwen. Door te reflecteren op jezelf kun je binnen bepaalde grenzen veranderingen in je gedrag bewerkstelligen. Als we ervan uitgaan dat een leraar deel uitmaakt van de context waar het probleemgedrag van de leerling zich voordoet, is het goed om reflectie als strategie in te zetten. Door reflectie kan de leraar zijn rol in het ontstaan of in stand houden van het probleemgedrag aan een nader onderzoek onderwerpen.

Er zijn over reflectie vele boeken geschreven en er bestaan vele reflectiemodellen met behulp waarvan een professional een pas op de plaats kan maken. Eén reflectiemodel zal worden uitgewerkt.

De ijsberg van McClelland

In coachingsituaties moet je je niet alleen richten op meetbare en zichtbare competenties zoals kennis en vaardigheden, maar juist ook op de baak onbewuste denkprocessen. Het ijsbergmodel van McClelland is een geschikt model om te reflecteren op zichtbaar gedrag en datgene wat zich 'onder de waterspiegel' afspeelt.

Boven de waterspiegel kun je op twee aspecten reflecteren:

- Kennis die je hebt over je vak;
 - (gedrags)vaardigheden: het dagelijks handelen in de praktijk.

Onder de waterspiegel vinden we vier aspecten:

- Zelfbeeld: de opvattingen

over jezelf in je werksituatie;

- Normen en waarden: je moreel kompas;
- Eigenschappen (en overtuigingen); je persoonlijke eigenschappen en overtuigingen die jou tot jou maken;
- Motieven: de drijfveren waarom je doet wat je doet.

Lingsma en Scholten hebben verdiepingsvragen geformuleerd die het mogelijk maken om per aspect te reflecteren. Deze verdiepingsvragen zijn in het onderstaande schema omgewerkt om te gebruiken in de klas.

Boven de waterlijn	
Kennis	<p>Wat weet je van de leerling en de thuissituatie? Heb je genoeg theoretische en praktische kennis over de aanpak van gedragsproblemen om te kunnen handelen? Welke kennis heb je nog nodig? Waar haal je die kennis?</p>
Gedragsvaardigheden	<p>Welke vaardigheden bezit je om adequaat met het probleemgedrag om te gaan? Zijn je handelingen effectief genoeg? Welke vaardigheden mis je nog? Hoe ga je die verwerven?</p>
Onder de waterlijn	
Zelfbeeld	<p>Hoe zie je jezelf in de groep? Hoe positief of negatief ben je ver jouw aandeel in de aanpak van het probleemgedrag? Waar groei je van/wat belemmert je? Ben je trots op je prestaties? Hoe denk je dat je collega's en ouders jou zien? Wat doet dat et je?</p>
Normen en waarden	<p>Met welke normen en waarden ben je thuis opgegroeid? Gebruik je dezelfde normen en waarden nog in je privésituatie? Matchen je huidige normen en waarden met die van de leerlingen in je klas of de leerlingen met wie je problemen ervaart? Met welk gedrag gaat de leerling bij jou een grens over? Wat doet dat met je? Hoe wil je graag behandeld worden als leraar? Wat is jouw doel in moreel opzicht?</p>
Eigenschappen (en overtuigingen)	<p>Omschrijf jezelf eens in termen van introvert/extravert, sociaal/egocentrisch, kam/driffig, stabiel/instabiel. Welke eigenschappen helpen je in de omgang met probleemgedrag? Welke eigenschappen niet? Hoe ga je daarmee om? Waar sta jij voor? Bij probleemgedrag: hoe denk je over de opvoeding die de ouders geven aan hun kind? Wat kan of moet er volgens jou anders? Wat is je mening over de visie op gedragsproblematiek op deze school? Wat zou je graag willen veranderen?</p>

Motieven	Waar haal jij je energie uit? Waar geniet je van in je werk? Wat motiveert je? Wat wil je het liefste doen? Waar sta jij over vijf jaar?
----------	---

Oeps... dat ging even mis!

Er is iets vervelends gebeurd, daarom vul jij nu dit formulier in.

Ik heet:..... uit groep:.....

Wanneer gebeurde het?

- maandag
- dinsdag
- woensdag
- donderdag
- vrijdag

Wie waren erbij?

.....
.....
.....

Waar gebeurde het?

- in de klas
- in de gang
- op het plein
- ergens anders n.l.:
- bij de wc's
- in de gymzaal

.....
(vul maar in waar het gebeurde)

Wat gebeurde er?

- iemand pestte mij
- iemand schold mij uit
- iemand duwde mij
- iets anders n.l.:
- iemand maakte iets kapot
- iemand hilde
- iemand schopte mij

.....
.....
(vul maar in wat er gebeurde)

Wat deed jij?

- ik liep weg
- ik schopte
- ik kneep
- ik riep een scheldwoord
- iets anders n.l.:
- ik duwde
- ik hilde
- ik maakte iets kapot

.....

.....
.....(vul maar in wat jij gedaan hebt)

Wat gebeurde er daarna?

.....
.....
.....
.....

Had jij er voor kunnen zorgen dat het niet gebeurd was?

- ja
- nee

Hoe?

.....
.....
.....
.....

Wat heb je er van geleerd?

.....
.....
.....

Is er nog iets belangrijks wat je hierover wilt vertellen? Doe dat dan hieronder:

.....
.....
.....
.....

Klaar? Echt niks vergeten?

Lever dan je blaadje in.

Bedankt voor het invullen.

Datum:	Datum:	Datum:
Handtekening leerling:	Handtekening leerkracht:	Handtekening ouder:

Afspraken gebruik 'oeps-formulier'

- Het oeps-formulier is ervoor bedoeld om kinderen te laten reflecteren op het incident. Het is geen straf.
- Kinderen van groep 1 t/m 3 maken evt. een tekening over wat er gebeurd is. Bij voorkeur met krijt, want daar kun je ook wanneer je nog een beetje boos bent mee kleuren.
- Geef het formulier pas, wanneer de grootste boosheid gezakt is en het kind in staat is na te denken over wat er gebeurt is.
- Na het invullen bespreekt de leerkracht altijd het formulier met het kind en haalt naar voren wat gewenst/handig gedrag zou zijn geweest.
- Het formulier wordt ook door ouders getekend, zodat ook zij op de hoogte zijn van het incident. Daarna komt het terug op school.
- Het kan verstandig zijn de formulieren even te bewaren; wanneer er herhaling plaats vindt, kun je het erbij pakken en in het nagesprek gebruiken.
- Tijdens de informatieavond wordt het oeps-formulier aan ouders uitgelegd, zodat zij bekend zijn met het gebruik ervan.

Bijlage 3 groepsvorming

Hoe word mijn klas een groep?

Er is verschil tussen een klas en een groep; een klas is een verzameling kinderen die op basis van leeftijd en ontwikkelingsniveau bij elkaar zijn gezet. Er is niet noodzakelijk een band, er zijn geen gemeenschappelijke waarden en een beperkte gezamenlijke geschiedenis. Als een klas aan het begin van het nieuwe schooljaar bij elkaar komt, is het dus niet vanzelfsprekend al een positieve en hechte groep. Een groep is een verzameling van personen die in zekere mate van elkaar afhankelijk zijn om hun doel te bereiken, die gemeenschappelijke uitgangspunten hebben en die elkaar wederzijds beïnvloeden. In een groep is er altijd sprake van directe interactie tussen groepsleden, er zijn gemeenschappelijke waarden en normen en er is een groepsstructuur waarbij leden rollen vervullen.

Als het gaat over de ontwikkeling van groepen, speelt de term groepsvorming een belangrijke rol. De ervaring leert dat een klas niet vanzelf een groep wordt; de leraar zal daar moeite voor moeten doen!

In de meeste theorieën over groepsvorming wordt ervan uitgegaan dat een groep zich steeds volgens een vast patroon van fasen ontwikkelt. Het fasen model van Tuckman wordt veel gebruikt en zal ik hieronder toelichten;

- Forming; kennismaking en oriëntatie
- Storming; strijd om invloed, verkrijgen van leiderspositie
- Norming; gemeenschappelijke normen over wat wel en niet gewenst is
- Performing; langere periode van rust en plezierige samenwerking
- Adjourning; groep houdt op met bestaan

Er is een fenomeen dat ieders aandacht verdient. Na de verkennende fase van de forming komen de meeste leerlingen uit hun schulp. Ze zullen willen ontdekken of en op welke wijze ze invloed kunnen uitoefenen in de klas (storming). Als de leraar hier niet op is bedacht of als hij slecht orde houdt, kan het gebeuren dat een of meerdere leerlingen zich gaat profileren als informele leider van de klas. Een informele leider met slechte bedoelingen (probleemgedrag) zal het gezag van de leraar ondermijnen door eigen, informele normen te formuleren. Als deze normen worden overgenomen door de rest van de klas zal de fase van performing uitmonden in een heel vervelende periode, een periode waarin de formele leider (de leraar) weinig invloed kan uitoefenen. De klas zal het stempel van 'moeilijke klas' krijgen omdat het recht van de sterkste geldt. Leerkrachten moeten erop bedacht zijn dat de fase van storming zich al op de eerste schooldag kan voordoen. Het is aan te bevelen om nog tijdens de fase van forming de touwtjes stevig in handen te nemen en direct de regels te presenteren. De leraar zorgt er in feite voor dat de fasen van storming en norming worden omgedraaid en dat de norming rees vanaf het begin deel uit maakt van de forming.

Als we de fasen van groepsvorming plaatsen in de chronologie van het schooljaar, dan is het over het algemeen zo dat de eerst drie fasen rond de herfstvakantie zijn doorlopen. Na de herfstvakantie volgt er dan een lange periode waarin zonder alt te veel problemen en in een prettige sfeer kan worden gewerkt. Aan het einde van het schooljaar is er de fase van het afscheid nemen. Hieronder wordt elk van de fasen verder uitgewerkt.

Periode	Fasen van de groepsvorming
Eerste week/weken van het schooljaar	Forming, norming
Tot aan de herfstvakantie	Storming

Na de herfstvakantie	Performing
Mei, juni	Adjourning

Forming

De fase van forming start op de eerste schooldag van het nieuwe schooljaar. De leerlingen komen verwachtingsvol het lokaal binnen. Vragen die door hun hoofd gaan zijn: 'Hoe ziet het lokaal eruit? Wie zitten er in de klas? Hoor is er wel bij? Zullen ze me niet gek vinden? Zijn er nog nieuwe kinderen? Zal ik het met de juf/meester kunnen vinden?' Forming duurt in de klassen die elkaar goed kennen soms maar één dag. Klassen die elkaar nog niet goed kennen (groep 1 of 3 bijv.) kunnen meerdere dagen met de forming bezig zijn. Deze fase kent twee aandachtspunten: kennismaking en oriëntatie.

Kennismaking (wie is wie?)

De klas komt na de zomervakantie weer bijeen. Sommige leerlingen hebben tijdens de vakantie met elkaar gespeeld, anderen hebben elkaar zes weken niet gezien. Daarnaast is iedereen meestal ook op fysiek en sociaal-emotioneel gebied gegroeid. Het stille meisje van vorig jaar heeft ineens borstjes gekregen en kan nu opeens in het middelpunt van de belangstelling staan, terwijl de stoere druktemaker van vorig jaar nu niet meer opvalt. Er is in de vakantie vak veel gebeurd, de leerlingen hebben het soms kunnen volgen via FB of Twitter, maar het is leuk om de verhalen nu uit de mond van de ander te horen. Wellicht zijn er ook nieuwe leerlingen in de klas, leerlingen van buiten of leerlingen die de klas doubleren. En in veel gevallen is ook de leraar nieuw. Voor de vakantie is er mogelijk een kennismakingsbezoek geweest, maar op de eerste schooldag is het allemaal anders geworden. Niet meer de vertrouwde juf of meester, maar een nieuwe man of vrouw (of zelf twee) die je weer helemaal moet leren kennen. Er is daarom behoefte aan een (hernieuwde) kennismaking. Leerlingen hebben de basisbehoefte om bij de groep te horen, zij stellen zich in deze fase zogenaamde 'inclusievragen':

- Wat zijn de voorwaarden om bij deze groep te horen?
- Wie is wel/niet lid van de groep?
- Wat vraagt deze groep aan energie en inzet van mij?
- Kan ik hier mezelf zijn?
- Welk gedrag wordt wel/niet geaccepteerd?

Oriëntatie (hoe werkt het hier?)

Een nieuwe leraar in een onbekend lokaal roept veel vragen op. Dit geldt zeker voor vierjarigen die voor het eerst op school komen. Leerlingen vragen zich af:

- Waar is mijn plaats in de klas? Zitten we in rijen of groepjes?
- Waar liggen de schriften, potloden en werkboeken?
- Wat zijn de afspraken die gelden tijdens het zelfstandig werken?
- Waar is de wc? Mag ik daar op elk moment van de dag naartoe?
- Hoe laat is de pauze?
- Hoe ziet het lesrooster eruit?
- Gaan we dit jaar ook weer naar de kinderboerderij?
- Mag ik mijn mobieltje meenemen?

Norming

Regels dienen om richting te geven aan het dagelijks handelen. In het onderwijs streven we naar positieve normen in de groep. Een prettig leefklimaat zorgt immers ook voor een prettig leerklimaat.

De fase van norming heeft alles te maken met normen, regels en gedragsverwachtingen: wat is hier toegestaan en wat niet? De grote vraag is: hoe

gaan we hier met elkaar om? De leerkracht zal in deze fase initiatieven moeten ontplooiën opdat de waarden en normen van de informele leiders binnen de groep niet richtinggevend worden voor de rest van de leerlingen. Dat betekent dat direct in de eerste week van het nieuwe schooljaar de regels uitgebreid aan bod moeten komen.

We zien dat scholen de norming op verschillende wijzen uitwerken. De afgelopen jaren zijn we vooral actief geweest met het formuleren van algemene schoolregels. Er wordt ook onderscheid gemaakt tussen algemene regels en klassenregels.

De algemene schoolregels worden feitelijk door volwassenen vastgesteld en zijn een samen voegsel van de verschillende klassenregels. Kenmerkend is dat ze positief geformuleerd zijn.

- Respect voor groot en klein hoort op school normaal te zijn
- Stop is stop
- Samen spelen, samen delen; iedereen hoort erbij
- Wees zuinig op elkaars spullen
- Ruzies lossen wij op door met elkaar te praten

De schoolregels worden in het algemeen aan het begin van het jaar breed onder de aandacht gebracht. De regels hangen zichtbaar in de gangen en vanaf komend schooljaar ook in de klassen.

De algemene regels worden vervolgens in elke klas verder uitgewerkt in klassenregels. Deze activiteit heeft als doel om de algemene regels op klasniveau te concretiseren en de leerlingen mede-eigenaar te maken van geldende afspraken. Ook spreek je daarmee een gedragsverwachting aan. Zo kan aan een groep 6 van de basisschool de vraag worden gesteld: 'Wat betekent de algemene regel *Respect voor groot en klein hoort op school normaal te zijn* voor onze klas? Leerlingen kunnen dan een beperkte set klassenregels formuleren, zoals

- We laten elkaar uitspreken
- We luisteren goed naar elkaar

Deze verwachtingen dienen ook aan leerlingen te worden onderwezen en te worden geoefend in de Leefstijllessen, de Deugd van de Week of gewoon een lesje goed gedrag.

Storming

In iedere groep, van welke samenstelling dan ook, komt er een moment waarop sommigen zich als leider gaan profileren. De een doet dat heel krachtig, de ander wat minder. Het lijkt alsof mensen een natuurlijke behoefte aan hiërarchie, aan leiderschap hebben.

In klassen zie je dit verschijnsel ook. Het is een sociale strijd: een constant gevecht op verbaal, fysiek en digitaal vlak om op een zo hoog mogelijke plek in de hiërarchie te komen. Het gaat daarbij om kinderen uit alle lagen van de bevolking, kinderen met en kinderen zonder problemen.

Hoewel de leerkracht de formele leider van de groep is, staan er ook een of meerdere leerlingen op die zich door hun gedrag, hun houding of hun taalgebruik positioneren. Er ontstaat een pikorde in de groep, er zijn leerlingen die invloed willen hebben. Naast deze informele leiders ontstaan vele andere rollen, zoals de meeloper, de grappenmaker en het stille muisje.

Als de informele leider een prettige, sociale persoonlijkheid is, heeft de leraar weinig te vrezen. Sociale leiders hebben een positieve invloed op de rest van de groep. Als de leider daarentegen dwars, agressief of bijvoorbeeld dominant is, kunnen er problemen in de gezagsverhouding ontstaan. De informele leider kan dan via probleemgedrag de poten onder de stoel van de formele leider (de leerkracht) wegzagen. Als de leerkracht vervolgens geen goed antwoord op deze gezagscrisis heeft, zal de fase van performing mogelijk op negatieve wijze worden ingevuld. De

invloed van de informele leider is dan zo groot dat deze bijdraagt aan het ontstaan en in stand houden van een negatief pedagogisch klimaat. Die informele leider moet zijn 'volgelingen' overigens goed in de gaten houden. Volgens recent onderzoek blijkt dat leerlingen in de top van de hiërarchie groot risico lopen om slachtoffer van pestgedrag te worden.

In deze fase zullen zich meer dan in andere fasen conflicten voordoen. De leider, leiders of groepjes leerlingen willen gehoord worden en het liefst hun eigen zin doen. Dat gaat natuurlijk botsen. Het is in deze fase dan ook belangrijk dat leerlingen leren hoe ze omgaan met tegenstrijdige belangen.

Een voorbeeld...

Marianne is leerkracht van groep 6 van basisschool De Hoeksteen. Het is eind september als ze het signaal krijgt dat er tijdens de ochtendpauze steeds conflicten zijn tussen groepjes leerlingen uit haar groep. Marianne besluit de kwestie klassikaal te bespreken.

In een gesprek met haar klas vertelt Marianne wat zij hoor ten ziet. Ze vraagt haar leerlingen om een feitelijke reactie ('vertel alleen wat je hebt gezien of gehoord. Ik wil geen meningen.') Na enige aarzeling komen de eerste reacties. Het blijkt dat er twee groepjes leerlingen zijn die elkaar niet goed liggen. Het is een relationeel conflict met een onduidelijke oorzaak. Het ene groepje bestaat uit vier leerlingen, het andere groepje bestaat uit vijf leerlingen.

Marianne legt uit dat je niet altijd met iedereen vrienden hoeft te zijn, maar dat je wel op een acceptabele wijze met elkaar omgaat. Ze wijst op de klassikale afspraak die is gemaakt in de eerste schoolweek (norming): We lossen problemen samen op. Iedereen heeft beloofd zich daaraan te houden.

Marianne geeft vervolgens een les over het oplossen van conflicten en wijst daarbij op het principe van een win-winsituatie: hoe kun je ervoor zorgen dat jij tevreden bent en de ander ook? Ze neemt een van de genoemde conflictsituaties als voorbeeld en vraagt de leerlingen zoveel mogelijk oplossingen voor het conflict te bedenken. Na tien minuten aanmoedigen en doorvragen is er een lijst met zesentwintig oplossingen ontstaan. Ze lopen gezamenlijke oplossing na: Is deze oplossing goed voor jezelf? En hoe is dat voor de ander? Uiteindelijk blijven er drie acceptabele oplossingen over:

- Je draait je om en loopt zelfverzekerd weg van het conflict.
- Je stelt voor om raad te vragen aan een leerling uit een hogere groep.
- Je herinnert elkaar aan de klassenafspraken.

De drie oplossingen worden als groepsafpraak of een vel A3papier genoteerd en in de klas opgehangen. Gedurende twee weken zal Marianne voordat de leerlingen naar buiten gaan, wijzen op de groepsafpraak. Bij binnenkomst zal ze steeds navragen of er prettig is samengespeeld.

Performing

Rond de herfstvakantie zou de klas die aan het begin van het schooljaar voor het eerst bijeenkwam, een positieve groep moeten zijn. In zo'n groep staan de rollen vast, zijn de onderlinge verhoudingen in balans en heerst een basisrust.

In een positieve groep is het prettig werken. Er is een leerklimaat waarin leerlingen met en van elkaar willen en kunnen leren. Er zijn volop mogelijkheden om leerlingen te laten samenwerken in projecten en in veel gevallen zullen leerlingen het goed met elkaar kunnen vinden.

Het kan ook zijn dat de leraar na twee maanden hard te hebben gewerkt aan de groepsvorming moet constateren dat de klas nog steeds geen groep is. De leerkracht in een negatieve groep krijgt het nu meestal niet meer voor elkaar om met allerlei oefeningen, lessen sociale vaardigheid of groeps gesprekken het tij te keren. Het wordt een vervelend jaar. Mogelijk dat een wijziging in de groepsamenstelling nog

veranderingen kan brengen. Die wijziging kan de leerlingen betreffen (nieuwe leerling in de groep; uitwisseling van leerlingen met parallelgroep) of de leerkracht (andere leerkracht voor de groep).

Adjourning

Tegen het einde van het schooljaar groeit het besef dat er nog maar weinig tijd is die deze groep samen doorbrengt. De vakantie is in zicht, de nieuwe klas lonkt.

In deze periode is het lesprogramma vaak ook wat minder zwaar, er worden uitjes gepland en als je als school vanwege vakantie de deuren sluit, merk je dat iedereen moe is.

Veel leraren in groep 8 ervaren dat leerlingen na de Cito-toets niet meer gemotiveerd zijn om te leren. Mogelijk start voor veel leerlingen rond februari al de fase van afscheid nemen. Het lijkt immers al duidelijk wie naar welk vervolgonderwijs gaat. In veel scholen starten in die periode ook de voorbereidingen voor het grootse afscheid van groep 8; de musical.

Vier verschijnselen die we vooral in groep 8 aantreffen, zijn in deze fase sfeerbepalend:

- De leerlingen vinden het jammer dat de groep ophoudt te bestaan: er is onzekerheid over de nieuwe school.
- Vitten: afscheid nemen wordt gemakkelijker als het verleden minder aantrekkelijk lijkt. Leerlingen beginnen te benoemen wat er allemaal niet klopt aan de school (kinderachtig en saai) en de medeleerlingen (niet chill).
- Normvervaging: afscheid nemen doet ook minder pijn als de sfeer in de groep negatiever is. We zien dat een aantal leerlingen zich niet langer aan de groepsregels wil houden en minder respectvol met elkaar omgaat.
- Toch is het met sommige leerlingen wel erg gezellig. Om het afscheid toch wat uit te stellen gaan ze 'klitten': pyjamafeestjes organiseren, veel en lang elkaars gezelschap opzoeken.

Verstoringsen

In de praktijk zal het proces van groepsvorming meestal niet zo netjes lineair verlopen. Door verstoringen in de dagelijkse gang van zaken kan een klas terugvallen in oud gedrag. Bijvoorbeeld in geval van een nieuwe leerling, een duobaan met spanningen (verschillende leerkrachten, verschillende pedagogische visies, verschillende pedagogische klimaten binnen één groep), een invaller bij ziekte, enz.

Hiërarchie in de groep

Als je grote hoeveelheden literatuur over groepen en groepsvorming bestudeert, merk je op dat er veel lijstjes bestaan over de verschillende rollen of posities van leerlingen in de groep. Een waardevolle indeling kennen we vanuit sociometrisch onderzoek. Grofweg zijn er vijf groepen leerlingen te onderscheiden: de populaire groep, de gemiddelde groep, de controversiële groep, de genegeerde groep en de afgewezen groep. Met name in die laatste groep, de afgezegde groep, komen we vaak leerlingen tegen met psychosociale problemen die uitzichtloos lijken. Het is daarom voor leerkrachten van groot belang kennis te hebben van de hiërarchische posities in de groep opdat er snel actie kan worden ondernomen als een leerling door zijn positie in de groep hinder ondervindt in zijn dagelijks functioneren op school. Hieronder wordt elke groep kort geschreven.

Populaire groep

Een klein deel van de leerlingen (ong. 15 %, vaak meisjes) is opvallend geliefd. Ze zijn sociaal, behulpzaam en communicatief. Over het algemeen zijn deze leerlingen ook cognitief erg vaardig. Het zijn leerlingen die goed met anderen kunnen omgaan. Ze

zijn assertief en hebben het niet nodig om agressie als middel in te zetten. Populaire kinderen hebben vaak een groepje van bewonderaars om zich heen. Het blijkt dat de positie van populaire leerlingen door de jaren heen vrij stabiel is. Dat wil zeggen dat een geliefde, populaire kleuter meestal ook in groep 8 een graag geziene persoonlijkheid is.

Gemiddelde groep

Deze groep is het grootst: zo'n 55% van de leerlingen kan in deze categorie worden geplaatst. Deze leerlingen vallen niet heel erg op, ze kunnen goed meekomen op sociaal gebied. Deze leerlingen trekken vooral met elkaar op of ze bewegen zich in de kring rondom de populaire leerlingen. Het zijn de leerlingen die voor rust en gezelligheid zorgen en die iedere leerkracht graag in zijn groep heeft.

Controversiële groep

Controversiële leerlingen (ong. 5% van de leerlingen) vallen op door bijzonder gedrag. Zo kan een controversiële leerling zich agressief en brutaal gedragen ten opzichte van de leerkracht. Vanwege de status die dit met zich meebrengt ('kijk mij eens'), kan het voor andere leerlingen aantrekkelijk zijn om met deze leerling om te gaan. Controversieel gedrag kan ook andere uitingsvormen hebben: een leerling in groep 5 die zich druk maakt om de teloorgang van het regenwoud, terwijl de rest van de groep daar absoluut nog geen interesse voor heeft, of een leerling in groep 7 die van klassieke muziek houdt, terwijl de rest van de klas naar MTV kijkt. Ook voor deze leerlingen geldt dat ze meestal niet worden afgewezen omdat ze niet op alle terreinen 'afwijkend' zijn.

Genegeerde groep

Genegeerde leerlingen (10%) vallen niet erg op in de groep. Soms lijkt het een beetje alsof ze onzichtbaar zijn of dat ze 'tot het meubilair van het klaslokaal' behoren. Ze worden geduld en geaccepteerd, maar ook niet meer dan dat.

Leerlingen die tot deze groep behoren, bezitten over het algemeen niet de sociale vaardigheid om de positie in de groep te wijzigen. Ze zeggen vaak weinig en als ze iets zeggen zijn het vaak net de verkeerde woorden op de verkeerde plek. Het is bekend dat deze leerlingen het risico lopen om internaliserende problemen te ontwikkelen (angst, depressie).

Afgewezen groep

Zo'n 15% van de leerlingen, vaak jongens, behoort tot een risicogroep en wel die van de afgewezen leerlingen. Afgewezen leerlingen zijn niet geliefd en worden vaker dan anderen vijandig benaderd ('Jij stinkt naar poep', 'Niet bij hem gaan zitten, hij heeft luizen'). Afgewezen leerlingen zijn vaak minder sociaal of cognitief vaardig en ze reageren meer dan gemiddeld agressief of juist heel erg teruggetrokken. In feite doen ze het in de ogen van anderen nooit goed.

Als een leerling tot de afgewezen groep behoort, dan bestaat er een grote kans op een problematisch verloopende ontwikkeling (gedrag en leren). Afwijzing is namelijk een bijzonder stressvolle ervaring. Net als bij de populaire leerlingen geldt ook hier: de positie die je inneemt op vroege leeftijd is door de jaren heen stabiel. Een kleuter die dus vroeg wordt afgewezen, die nooit met een spelletje mee mag doen, zal naar alle waarschijnlijkheid ook in groep 8 nog tot de onderste regionen van de groepshierarchie behoren. Er bestaat een grote kans dat een afgewezen leerling

gepest zal gaan worden en de ontwikkeling van psychosociale problematiek is slechts een kwestie van tijd.

Dat vroege signalering van afgewezen leerlingen van groot belang is, zal duidelijk zijn!

Het is goed om regelmatig een sociogram in je groep te maken of in elk geval bewust te kijken naar de positie van leerlingen binnen de groep.

Bron: Groepsplan Gedrag, Kees van Overveld, Pica 2012

Onderwijsbehoeften van de groep

Fase van groepsvorming	Algemene onderwijs behoeften van de groep
Forming	<ul style="list-style-type: none"> • Een leraar die leerlingen met elkaar in gesprek brengt. • Ondersteuning bij het ontdekken van de leer- en leefomgeving. • Een leraar die ieder kind het gevoel geeft erbij te horen.
Norming	<ul style="list-style-type: none"> • Een leraar die duidelijk is. • Een leraar die de regels en gedragsverwachting expliciet maakt. • Een leer- en leefomgeving die veilig is.
Storming	<ul style="list-style-type: none"> • Hulp bij het bepalen van ieders positie in de groep. • Een leraar die aandacht besteedt aan het omgaan met conflicten. • Activiteiten die pestgedrag voorkomen. • Groepsleden die respect tonen voor elkaar, elkaar meningen en karakter.
Performing	<ul style="list-style-type: none"> • Een leer- en leefklimaat waarin plezier, rust en orde het uitgangspunt zijn. • Activiteiten die uitnodigen tot samenwerken. • Een leraar die ieders talent tot bloei laat komen.
Adjourning	<ul style="list-style-type: none"> • Een leraar die leerlingen voorbereidt op het naderend afscheid. • Een pedagogisch klimaat waarin de sfeer tot aan het eind plezierig is.

Groepsactiviteiten

Zoals gezegd wordt een klas niet vanzelf een positieve groep. Daar moet je als leraar moeite voor doen. In je preventieve aanpak zul je een reeks activiteiten moeten aanbieden die past bij de fase van groepsvorming waarin je groep zich bevindt.

Hieronder wordt per fase een aantal activiteiten opgesomd die kunnen bijdragen aan een positief klimaat.

Forming
<ul style="list-style-type: none"> • Kringgesprekken: jezelf voorstellen (naam, adres, hobby's, lievelingseten...) • Naamspringen (in een kring staan, naar binnen springen en je naam stevig zeggen) • Inrichting van de klas bespreken: wat staat waar en waarom? • Verjaardagskalender maken • Paspoort van jezelf maken • Raadsels opgeven over jezelf

- Babyfoto's raden
- Portrettekenen: zelfportret/elkaar
- Silhouetteknenen (raden wie wie is)
- Website van de klas inrichten
- Klassenblog bijhouden
- Elkaar brieven laten schrijven
- Voorwerpen meenemen, laten raden van wie het is of erover laten vertellen
- Samen een naam verzinnen voor de groep
- Ik ga op reis en neem mee (namen noemen)
- Niet jezelf voorstellen, maar een groepsgeenoot
- Filmpje van de klas maken en uploaden naar YouTube
- Grouptwitter-account aanmaken, zodat groepsleden in afgesloten omgeving kunnen twitteren
- Brandoefening
- Video-presentatie maken voor de informatieavond
- Een eigen web-fotoalbum maken

Norming

- De groep laten nadenken over gedragsverwachtingen die passen bij de algemene schoolregels
- Gedragsverwachtingen aanleren op verschillende locatie in de school (gang, toilet, gymzaal)
- Anti-pestproject starten (ook cyberpesten!)
- Regels voor kringgesprek oefenen aan de hand van een thema; de kinderen zijn gespreksleider
- Klassikaal een sociaal probleem voorleggen; in groepen naar oplossing zoeken
- Stelling verdedigen waarmee je het niet eens bent
- Maak een visuele weergave van de regels met een woordwolk
- Morele dilemma's bespreken (zoals: een arme man heeft een zieke vrouw en hij breekt in bij een apotheek, zodat hij medicijnen in handen krijgt. Mag dat?)
- Praten over straf en beloning
- Lessen over normen en waarden aanbieden.

Storming

- Coöperatief leren
- Antipestproject voortzetten
- Gymles: opdrachten met wisselend leiderschap
- Complimenten geven en ontvangen
- Praten over hoe emoties gedrag beïnvloeden
- Uitbreiden van emotie-woordenschat
- Evalueren van een groepsactiviteit (hoe ging het, wat ging er goed of minder goed, wat doen we anders)
- Praten over het begrip respect
- Kinderen leren reflecteren op eigen handelen
- Samen een zo hoog mogelijke toren bouwen van papierstroken/kranten
- Gezelschapsspelletjes spelen, leren omgaan met winst en verlies
- Een enquête samenstellen en rondsturen over onderwerpen als pesten en veiligheid op het plein
- Kinderen een conflict zelf laten oplossen en vragen hoe het is verlopen

- *Leren hoe je effectief problemen oplost (onderhandelen als proactieve strategie)*

Performing

- *Werken aan projecten*
- *Een mooie presentatie van je project via Prezi*
- *Sport- en speldag met veel groepsactiviteiten organiseren*
- *Uitwisselingsproject met andere scholen*
- *Spelletjes om samenwerking te promoten*
- *Videofilm maken met een digitale camera (speelfilm)*
- *Acties voor het goede doel organiseren*
- *Optreden/show in klassen- of schoolverband*
- *Excursies maken*
- *Digitale krant maken*
- *Kennismaken met andere culturen, of presentatie van eigen of andermans cultuur*
- *Tutorsysteem invoeren: zwakke leerling met sterke leerling laten oefenen*
- *Een digitaal prentenboek voor leerlingen in de onderbouw maken*
- *Creatieve gedachten, ideeën en kennis delen*
- *Fotocollage van je positieve groep maken*
- *Indien nodig: anti-pestproject*

Adjourning

- *Kennismakingsbezoek aan de nieuwe juf/meester/school*
- *Fotoalbum/jaarboek maken*
- *Schoolreisje, sportdag, schoolkamp*
- *Groep 8: musical en afscheidsavond (meteen afspraak om op bepaalde dag reünie te hebben na half jaar)*
- *Foto's verzamelen en in een lijst op de gang hangen*
- *Bijzonderheden laten opschrijven van de schooltijd en elkaar en dit voor iedereen bundelen (eventueel op video; achterwerk in de kast)*
- *Toekomstopstel/-tekening; hoe wordt het volgend jaar?*
- *Diploma maken*
- *Afscheidslied schrijven*
- *Tegel op het schoolplein (walk of fame)*
- *Gevoelens benoemen omtrent afscheid/overgang en deze uitbeelden*
- *Schrijfopdracht: je bent 25 jaar of bejaard en je kijkt terug op je basisschooltijd*
- *Afscheidsboek*
- *Fotomuur van de groep die afscheid neemt. Samen met een kreet die de groep typeert*
- *De klas wordt in groepen verdeeld. Iedere groep bereidt een les voor op basis van leerstof die eerder dat jaar aan bod is geweest*
- *De leerlingen maken een talkshow en nodigen daar echte gasten voor uit (bijv. de wijkagent)*
- *De leerlingen schrijven een brief of mail aan zichzelf (hoe hebben ze het schooljaar beleefd? Wat is het doel voor komend jaar?)*
- *De leerlingen schrijven een brief met tips en trucs voor de groep leerlingen die na de zomervakantie de klas betreed ('Hoe overleef ik groep 5')*
- *De leerlingen evalueren het jaar, de leerstof (en de leraar?)*
- *Kies een maatschappelijk doel en ga daaraan werken (doe iets goeds voor je wij, stad, land, wereld)*

Bijlage 4

Procedures schorsing en verwijdering

De meeste leerlingen krijgen nooit met schorsing of verwijdering te maken. Maar soms ziet het bevoegd gezag (het schoolbestuur) geen andere uitweg dan een leerling te schorsen of zelfs te verwijderen. Het is dan in het belang van alle partijen - de leerling, zijn ouders, het bevoegd gezag en de school - dat de regels en procedures die de onderwijswetten voorschrijven, zorgvuldig worden uitgevoerd, en worden ingekaderd in beschreven schoolbeleid. Het bevoegd gezag van een school heeft de bevoegdheid leerlingen toe te laten, te schorsen en te verwijderen. Vaak is deze bevoegdheid echter overgedragen aan de schooldirecteur.

Schorsing

Schorsing houdt in dat een leerling tijdelijk geen toegang heeft tot de school waar hij is ingeschreven. Een schorsing duurt - volgens de regels van het Inrichtingsbesluit wet op het voortgezet onderwijs - maximaal vijf schooldagen. De leerling moet daarna in beginsel weer toegelaten worden op school. De gedachte achter het maximum van vijf dagen is dat voortdurend serieus moet worden bekeken of de omstandigheden nog steeds zo zijn als toen de schorsing werd uitgesproken, of dat ze, bijvoorbeeld na de 'afkoelingsperiode' of bemiddelingsgesprekken, zijn gewijzigd waardoor de schorsing kan worden beëindigd. De invalshoek is primair het belang van de, zo veel mogelijk ononderbroken, schoolloopbaan van de leerling. Als de leerling opnieuw wordt geschorst of als de schorsing wordt verlengd, moet de schooldirecteur hiervoor een nieuw besluit nemen.

Een uitzondering op de maximale duur van een schorsing vormt de schorsing die ingaat, terwijl er overleg gaande is over de definitieve verwijdering van een leerling. De schorsing duurt in dat geval net zo lang als de tijd die nodig is om over de eventuele verwijdering te beslissen. Het is wel de bedoeling van de wetgever dat ook hier het belang van de leerling steeds in het oog wordt gehouden.

De directeur (het bevoegd gezag) informeert de leerling (en wanneer de leerling nog geen 21 jaar is, ook de ouders) in ieder geval schriftelijk over:

de reden en duur van de schorsing;

de mogelijkheid van bezwaar;

de manier waarop dit bezwaar kenbaar gemaakt moet worden.

In een ongewone, spoedeisende situatie kan het schriftelijke besluit tot schorsing later volgen. De school moet leerling en ouders wel zo spoedig mogelijk horen. Bij een schorsing van meer dan één dag is de directeur verplicht ook de Inspectie van het Onderwijs op de hoogte te stellen. Bovendien informeert hij de leerplichtambtenaar. Op het besluit tot schorsing van een openbare school is de Algemene wet bestuursrecht van toepassing. Ouders kunnen schriftelijk bezwaar maken tegen een schorsing. Ouders moeten binnen de termijn van zes weken een

bezwaarschrift indienen bij het bevoegd gezag van de school. Het bevoegd gezag moet hier binnen vier weken op reageren.

Het middel schorsing is voor het voortgezet onderwijs en het (middelbaar) beroepsonderwijs omschreven in de Wet op het voortgezet onderwijs (vooral in het Inrichtingsbesluit WVO) en in de Wet educatie en beroepsonderwijs (artikel 8.1.3, derde lid, onder e).

Voor het basisonderwijs en het speciaal onderwijs is schorsing niet expliciet geregeld, maar geldt de volgende algemene rechtsregel: wie tot het meerdere (lees: verwijdering van een leerling) bevoegd is, is ook bevoegd tot het mindere (schorsing van een leerling). Dit betekent dat dezelfde procedures en zorgvuldigheid vereist zijn wanneer een leerling verwijderd wordt als wanneer hij geschorst wordt.

Verwijdering

Een leerling verwijderen is een uiterste maatregel die door de wetgever aan strikte voorwaarden is gebonden. In deze paragraaf gaan we daar nader op in. Voordat het bevoegd gezag het besluit tot verwijdering kan nemen, moet het de leerling (ouder dan 12 jaar) en de ouders horen. Voor een leerling van het primair onderwijs moet ook de groepsleerkracht gehoord worden. Voor het voortgezet onderwijs is overleg met de Inspectie van het Onderwijs vereist, voordat er een besluit genomen wordt.

Zodra het besluit tot verwijdering genomen is, zet het bevoegd gezag de volgende stappen:

Het informeert de leerling (en wanneer de leerling nog geen 21 jaar is ook de ouders) in ieder geval schriftelijk over de verwijdering en de reden daarvan.

Het informeert leerling en eventueel de ouders over de manier waarop bezwaar tegen de verwijdering gemaakt kan worden.

Het stuurt een kopie van zijn brief naar de Inspectie van het Onderwijs en de leerplichtambtenaar.

Als de leerplichtambtenaar constateert dat een leerling door zijn school onrechtmatig is uitgeschreven, meldt hij dat binnen twee werkdagen aan de inspectie van het Onderwijs. Een kopie van de melding wordt aan de directeur van de school gestuurd.

In de leerplichtadministratie wordt dit aangetekend; de leerling wordt vervolgens wel als 'uitgeschreven' in de administratie opgenomen.

Bron: www.leerplicht.net

Iemand doet vervelend tegen me...

Ik zeg

Stop

Stopt het gedrag? Probleem opgelost! Goed gedaan!

Gaat het gedrag door?

Ik

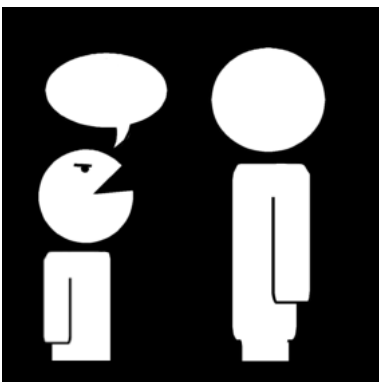
Loop

weg

of ga door met mijn normale bezigheden.

Stopt het gedrag? Probleem opgelost! Goed gedaan!

Gaat het gedrag door?

Praat

Als het gedrag niet op houdt praat ik met een volwassene.
Bijvoorbeeld de juf of meester. We zoeken samen een oplossing.

Yes!
Het is fijn op school!

Dit is hoe wij met elkaar willen omgaan! We doen ons best om in de zon te blijven met elkaar!

Hieronder verstaan wij:

- Respect voor groot en klein
- Stop is stop
- Samen spelen, samen delen; iedereen hoort erbij
- Wees zuinig op elkaars spullen
- Ruizes lossen wij op door met elkaar te praten

Hieronder verstaan wij:

- Ongehoorzaamheid en/of slecht luisteren.
- Onbeleefdheid t.o.v. de leerkracht of andere volwassenen.
- Onzorgvuldig omgaan met materiaal.
- Schelden of vloeken (binnen propertes).
- Fysiek geweld (binnen propertes).

Actie(s):

- De leerkracht neemt pedagogische maatregelen om het gedrag van de leerling zodanig te corrigeren zodat binnen afzienbare tijd het ongewenste gedrag afneemt dan wel verdwijnt
- In gesprek met het kind en evt. betrokkenen.

2

Aaneenschakeling van incidentele overtredingen of ernstiger misdragingen.

Hieronder verstaan wij:

- Herhaalbare overtredingen als onder 1.
- Moedwillig schade toebrengen aan materiaal.
- Incidenteel pest-treitergedrag.
- Brutaliteit t.o.v. leerkracht of ander volwassene.
- Schelden en vloeken (met regelmaat of in ernstige mate).
- Liegen of onterfelijk zijn.

Actie(s):

- In gesprek met leerling en betrokkenen.
- Overleg met ouders.
- Bij pest-treitergedrag; zie het anti-pestprotocol.
- Aantekening in dossier.
- Een straf of maatregel a.d.h.v. de afgesproken 'richtlijnen'.

3

Voorduring van overtredingen als onder 1 of 2 of ernstiger misdragingen.

Hieronder verstaan wij:

- Voorduring van overtredingen als bij 1 of 2.
- Voortdurend pestgedrag.
- Stelen.
- Discriminatie.
- Fysiek geweld (bullen propertes) t.o.v. leerkracht, andere volwassene of andere kinderen.
- Intimidatie.
- Bedreiging van andere kinderen.

Actie(s):

- In gesprek met ouders.
- Aantekenen in dossier.
- Overleg met IB over aanpak in de klas.
- Melden bij directie.

4

Structureel onaanangepast gedrag.

Hieronder verstaan wij:

- Voorduring van onder 1 en 2 genoemde gedragingen.
- Herhaling van de onder 3 genoemde 'ernstige misdragingen'.

Actie(s):

- Aantekenen in dossier.
- Overleg met IB.
- Overleg met directie.
- Gesprek met ouders, leerkracht en directie.

5

School kan onvoldoende invloed uitoefenen om een gedragsverandering te bewerkstelligen.

De grens van de school is bereikt.

Actie(s):

- Volgens de richtlijnen van het PCBO wordt een verwijderingsprocedure gestart.
- Er vindt een gesprek plaats met ouders, altijd onder leiding van directie.